

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

GÜMRÜK BİRLİĞİNİN DAYANIKLI TÜKETİM MALLARINA ETKİSİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

102249

HAZIRLAYAN CANAN YILDIZ

TC. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DANIŞMAN Prof. Dr. NURDAN ASLAN

102249

İSTANBUL 2000

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	1
2. TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNE GENEL BAKIŞ.....	3
2.1. AVRUPA TOPLULUĞU'NUN GELİŞİMİ ve KURUMSAL YAPISI.....	3
2.1.1. AVRUPA TOPLULUĞUNUN GELİŞİM SÜRECİ.....	5
2.1.2. AVRUPA TOPLULUĞUNUN KURUMSAL YAPISI.....	7
2.1.2.1 Temel Yapıyı Meydana Getiren Kurumlar.....	7
2.1.2.1. Yardımcı Kurumlar.....	12
2.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ.....	12
2.2.1. GÜMRÜK BİRLİĞİNİ GÜÇLENDİRİCİ ORTAK POLİTİKALAR.....	13
2.2.1.1.Ortak Dış Ticaret Politikası.....	13
2.2.1.2. Rekabet Politikası.....	15
2.2.1.3. Ortak Tarım Politikası.....	18
2.2.2. TÜRKİYE AVRUPA TOPLULUĞU İLİŞKİLERİ VE GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ.....	19
2.2.2.1 Türkiye-AT İlişkileri Gelişim Süreci.....	19
2.2.2.2. Gümrük Birliği Süreci.....	24

3. GÜMRÜK BİRLİĞİNİN TÜRK BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNE ETKİLERİ.....	30
3.1. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ DÖNEMDE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN YAPISI.....	30
3.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SONRASINDA BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE GÖZLENEN GELİŞMELER.....	32
3.2.1 GÜMRÜK BİRLİĞİNE GEÇİŞ DÖNEMİ.....	34
3.2.1 GÜMRÜK BİRLİĞİ SONRASI DÖNEMİ.....	34
3.3. TÜRKİYE’NİN REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖRLER.....	35
3.3.1. MALİYETLER.....	35
3.3.2. VERİMLİLİK.....	36
3.3.3. KARLILIK.....	36
3.3.4. DEVLETİN ROLÜ.....	36
3.4. BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR.....	37
3.4.1 GENEL SORUNLAR.....	37
3.4.2. EKONOMİK KRİZİN BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNE ETKİLERİ	39
3.5. BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI.....	40

3.5.1 SEKTÖRÜN AVANTAJLARI.....	40
3.5.2. SEKTÖRÜN DEZAVANTAJLARI.....	40
3.6. BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE GÖZLENEN GELİŞMELERİN ÜRÜN BAZINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	41
3.6.1. BUZDOLABI.....	41
3.6.1.1. Arz ve Talep:.....	41
3.6.1.2. Beklentiler:	42
3.6.2. OTOMATİK ÇAMAŞIR MAKİNESİ.....	47
3.6.2.1. Arz ve Talep.....	47
3.6.2.2. Beklentiler:.....	49
3.6.3. BULAŞIK MAKİNESİ	52
3.6.3.1. Arz ve Talep.....	52
3.6.3.2. Beklentiler.....	54
3.6.4.FIRIN.....	56
3.6.4.1. Arz ve Talep.....	56
3.6.4.2. Beklentiler.....	57
4. SONUÇ.....	62
5. EKLER.....	65
5.1 TÜRKİYE'DE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖSTERGELERİ.....	65

5.2 TÜRKİYE'DE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALAR.....	67
5.2.1. ARÇELİK.....	67
5.2.2. ARDEM.....	68
5.2.3. VESTEL.....	68
5.2.4. BEKO ELEKTRONİK.....	69
5.2.5. PEG PROFİLO.....	70
5.3 DÜNYA'DA BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN BELLİ BAŞLI FİRMALAR	70
5.4 SEKTÖRDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN YATIRIM ALANLARI.....	72
6. YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	73
6.1 KİTAPLAR.....	73
6.2 MAKALELER.....	74
6.3 GAZETELER.....	74
6.4 DİĞER YAYINLAR.....	74

TABLolar

TABLO: 1 AT' nun Akdeniz Havzası Ülkelerine Mali Protokolle Verdiği Krediler (milyon dolar).....	22
TABLO: 2 GB Öncesi ve Sonrası Vergi ve Fonlar.....	35
TABLO: 3 Buzdolabı İç Satışları.....	43
TABLO: 4 Buzdolabı İhracatı.....	44
TABLO: 5 Buzdolabı Üretimi.....	44
TABLO: 6 Buzdolabı Arz Talep Dengesi.....	45
TABLO: 7 2000 e doğru Buzdolabı.....	46
TABLO: 8 Seneler itibarıyla Üretim Adetleri.....	46
TABLO: 9 Buzdolabı Üretim ve Satış Rakamları.....	47
TABLO: 10 Otomatik Çamaşır Makinesi İç Satışları.....	50
TABLO: 11 Otomatik Çamaşır Makinesi 2000 yılı Tahmini Verileri.....	51
TABLO:12 Çamaşır Makinesi Üretim ve Satış Rakamları.....	51
TABLO: 13 Bulaşık Makinesi İç Satışları.....	55
TABLO: 14 Bulaşık Makinesi 2000 yılı Tahmini Verileri.....	55
TABLO: 15 Bulaşık Makinesi Üretim ve Satış Rakamları.....	56
TABLO: 16 Fırın İç Satışı.....	58
TABLO: 17 Fırın İhracatı.....	58

TABLO: 18 Diğer Pişirici Cihazlar İç Satışı.....	59
TABLO: 19 Diğer Pişirici Cihazlar İhracatı.....	59
TABLO: 20 Beyaz Eşya Sektörünün 1998-1997-1996 Ocak-Ekim Üretim Adetlerinin Karşılaştırılması.....	60
TABLO: 21 1997-1998-1999 Yılları Ocak-Ağustos Değerlerinin Karşılaştırılması.....	61
TABLO:22 Türkiye'de Beyaz Eşya Sektörünün Ekonomik Göstergeleri.....	65-66
TABLO:23 Sektörde Faaliyet Gösteren Firmaların Yatırım Alanları.....	72

1.GİRİŞ

Türkiye nin Avrupa birliği ile başlayan otuz beş yılı aşkın macerası, sonunda Gümrük Birliği ve sınırlı bir entegrasyon ile noktalanmıştır. Türkiye nin 1959'da Avrupa birliğine Başvurması ile başlayan ilişkileri çok karmaşık süreçlerden geçerek inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir.

01.01.1996 tarihi itibarıyla, Türkiye-AB gümrük birliği kapsamında AT ve EFTA ülkeleri çıkışlı sanayi ve işlenmiş tarım ürünlerinde, taraflar arasında gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler kaldırılmış, Türkiye Üçüncü ülkelere karşı topluluk Ortak Gümrük Tarifelerini uygulamaya başlamıştır. Türkiye, malların serbest dolaşımından azami derecede yararlanabilmek için tarife indirimlerinin ötesinde, mümkün olduğunca hızlı bir biçimde patent kurallarından ihracatta devlet yardımlarına, dış ticaret standardizasyon'undan ithalatta gözetim ve kota idaresine kadar bir çok alanda mevzuat uyum çalışmalarını tamamlamak zorunda kalmıştır.

Gümrük Birliğinin bir gereği olarak ortaya çıkan bir diğer husus, topluluğun sınai standartlarına 5 yıllık bir süre içinde uyum sağlama zorunluluğudur. 01.01.1997 de yürürlüğe giren söz konusu mevzuat; ihracatta zorunlu standart denetim, ithalatta uygunluk değerlendirmesi ve ürün sorumluluğu olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

Üç ayrı bölümden oluşan tezimizde ikinci bölümde, Gümrük Birliğine zemin hazırlayan Avrupa Topluluğunun oluşum ve gelişim süreçleri, kurumsal yapısı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Türk İmalat Sanayi sektörünün iç ve dış pazarlarda rekabet gücü, karşılaşacağı olası sorunlar ve bu sorunlara karşı alınması gerekli tedbirler üzerinde durulmuştur.

Gümrük Birliği süreci içinde, Türk Beyaz Eşya sektörünün durumu ve geleceğinin genel olarak ve ürün bazında değerlendirmesi yapılarak, 2000 li yıllarda sektörün karşı karşıya olduğu sorunları ve bu sorunların aşılmasına yönelik çözüm önerileri ele alınmıştır.

Tezimizde Beyaz Eşya Yan Sanayicileri Derneğine üye firmaların verileri göz önünde bulundurularak, Gümrük Birliği sonrasında yaşanan gelişmeler rakamlarla verilmeye çalışılmıştır.

Hazırlanan bu tezde sonuç bölümünden sonra yer alan Ekler kısmında Türkiye'de ve Dünya'da beyaz eşya sektöründe faaliyet gösteren belli başlı firmaların rakamsal verileri yer almaktadır. Tezde altıncı ve son bölüm Yararlanılan Kaynaklara ayrılmıştır.

2. TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNE GENEL BAKIŞ

2.1. AVRUPA TOPLULUĞU'NUN GELİŞİMİ ve KURUMSAL YAPISI

1951 yılında ilk aşamada amaçları aynı olan altı Avrupa ülkesinin (Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya , Lüksembourg) anlaşmaları sonucu oluşan, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılması ile dokuzlu, 1981 yılında Yunanistan'ın katılması ile onlu, 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in katılmaları ile on ikili ve son olarak 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılmaları ile on beş ülkeden oluşan ve Gümrük Birliği'ne zemin hazırlayan AT, tüm temel kurumları ile bir bütündür.

1993 yılında Maastricht anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle adını almıştır. Ekonomik bütünleşme sürecinde, Avrupa Para Birliğinin kurulması, federal yapının güçlendirilmesi, ortak dış siyaset, ortak güvenlik politikası ve iç işlerinde ve adalet işlerinde paralellik uygulamalarının sonucu oluşan siyasi birlik, gümrük birliğini güçlendirici ve ortak Pazar oluşturucu yaptırıma sahiptir.¹

Avrupa Topluluğunun yapısal gelişiminin incelendiği bu bölümün, Gümrük Birliği'nden sonra, Batı entegrasyonu kapsamında Türkiye ile Avrupa Topluluğu ilişkilerini güçlendirme ve tam üyeliği gerçekleştirmeye yönelik izlenmesi gerekli politikalara ışık tutabilecek unsurları ortaya çıkarması düşünülmüştür.

Üye Avrupalı ülkelerin önce ekonomik ve sonuçta da siyasal birlik içinde bütünleşmesini sağlamak, böylece ortaya çıkacak büyük pazarın(Ortak Pazarın) yaratacağı canlılıktan yararlanarak, Avrupa ya eski gücünü kazandırmak, ülkeler halklarının hayat seviyesini yükseltmektir.

¹ Ceyhan Haluk, İşletmeler Yönünden Türkiye- Avrupa Birliği-Gümrük Birliği, İstanbul, 1994. s.17

İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliği güdümündeki Doğu Bloku, askeri ve siyasal bakımdan oldukça güçlü bir konuma gelmiştir. Sovyetler Birliğinin batıya doğru yayılması, bu blokun yanında yer alan ve savaştan her yönden yıkılmış olarak çıkan Avrupa ülkelerini rahatsız etmeye başlamıştır.

Yine aynı dönemlerde Marshall yardımı adı altında Avrupa ya akan Amerikan sermayesinin, kendilerini giderek ABD ne bağımlı hale getireceğini görmeye başlayan Avrupa ülkeleri, Avrupa kaynaklı yeni bir sermaye piyasası oluşturmanın rasyonel bir hedef olacağı kanısına varmışlardır. Bu hedefle hem savaşın yıkıntılarını temizleyecek güçlü bir Avrupa, hem de bu büyük pazarın yaratacağı canlılıktan da faydalanılarak güçlü bir birlik oluşturulabilecektir. ²

Avrupa da Birleşik Avrupa Devleti fikri orta çağdan beri daha çok güce dayalı bir şekilde ortaya atılmış, fakat girişimler hiçbirinde uzun ömürlü olmamıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra harap olup, uluslararası ekonomik ve askeri güç olma durumunu kaybeden Avrupa ya tekrar eski gücünü kazandırmak üzere, Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman ın girişimleri ile altı Batı Avrupa ülkesi bir araya gelerek, savaşın nedeni olmuş, ellerindeki kömür ve demir madenleri ile çelik sanayinin yönetimini oluşturdukları bir yüksek otoriteye devretme kararı almışlardır. ³

Paris anlaşması (18 Nisan 1951) ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun (A.K.Ç.T) başarılı çalışması sonucu, üye ülkeler, bu gelişmeyi genel bir ekonomik işbirliğine dönüştürme kararı almışlardır. Böylelikle imzaladıkları Roma Anlaşması (25 Mart 1957) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (A.E.T) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (EURATOM) kurmuşlardır.

1 Temmuz 1967 de bu üç topluluğun yönetimleri birleştirilmiş, daha sonra da tek bir Avrupa Devleti kurma hedefine uygun olarak adı Avrupa Topluluğu olarak değiştirilmiştir.

Topluluğun amacına ulaşabilmesi için Avrupa ülkeleri tarafından yerine getirilmesi

² TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi, "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye: ilk Adım Gümrük Birliği", Ankara Mart 1995, s.3

³ <http://www.altavista.com.tr>, Gümrük Birliği ve Türkiye, Nisan 1999, s.1

gerekli görülen hususlar aşağıdaki gibi sıralanabilir: ⁴

- a) üye devletler arasında malların giriş ve çıkışlarında gümrük tarifelerinin, miktar kısıtlamalarının ve diğer bütün eş etkili tedbirlerin kaldırılması,
- b) Üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük ve ticaret politikalarının belirlenmesi,
- c) Üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayan faktörlerin giderilmesi,
- d) Tarım sektöründe ortak bir politikanın belirlenmesi,
- e) Ulaşım alanında ortak bir politikanın oluşturulması,
- f) Topluluk içinde rekabeti bozucu uygulamalara başvurulmaması,
- g) Üyelerin ekonomi politikalarının koordinasyonunu ve ödemeler dengesindeki açıklarını gidermeyi sağlayacak yöntemlerin uygulanması,
- h) Milli mevzuatların birbirine yaklaştırılmasının sağlanması,
- ı) İşçilerin istihdam imkanlarının iyileştirilmesi ve hayat seviyelerini yükseltmek için bir Avrupa sosyal fonunun oluşturulması,
- j) Yeni kaynakların bulunması yolu ile Topluluğun ekonomik gelişmesini kolaylaştırmaya yönelik bir Avrupa Yatırım Bankasının kurulması,
- k) Ticareti artırma, ekonomik ve sosyal gelişme çabasının ortaklaşa sürdürmek amacı ile deniz aşırı ülke ve bölgelerin birleştirilmesi.

2.1.1. AVRUPA TOPLULUĞUNUN GELİŞİM SÜRECİ

AT oldukça gelişmiş bir entegrasyon hareketidir. Bu entegrasyon hareketi kendini yenileyerek devam etmektedir.

9 Mayıs 1950 - Robert SCHUMAN Deklarasyonu

25 Mayıs 1950 - 6 Batı Avrupa Devletinin Deklarasyonu Esası üzerine görüşmelere başlaması.

15 Şubat 1951 - Avrupa savunma Birliği kurulması için Belçika, Fransa, İtalya, Lüksembourg ve Almanya'nın Paris toplantısı.

18 Nisan 1951 - Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran anlaşmanın Paris te imzalanması

⁴ Karluk Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Eskişehir, 1995.s.20

27 Mayıs 1952 Paris'te, Avrupa Savunma Topluluğu anlaşmasının imzalanması

25 Temmuz 1952 – Paris anlaşmasının yürürlüğe girmesi (Avrupa kömür ve Çelik Topluluğunun Kurulması)

10 Ağustos 1952 AKÇT' yi yönetecek olan AKÇT yüksek otoritesinin çalışmaya başlaması

30 Ağustos 1954 Fransız Parlamentosunun, Avrupa Savunma Topluluğunu reddetmesi

25 Mart 1957 – Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran anlaşmaların imzalanması

1 Ocak 1958 – AET'nin ve EURATOM' un kurulması

29 Haziran 1962 – Ortak Tarım Politikasının temel kurallarının yürürlüğe girmesi

1 Temmuz 1965 - Tarım sektörünün finansmanı konusunda AET komisyonu ile ihtilafa düşen Fransa'nın, AET toplantılarına katılmayarak başlattığı Boş Sandalye Krizi

29 Ocak 1966 – Fransa, AET komisyonun yetkilerinin artırılması eğilimini önleyerek, üye devletlerin üstünlüğü ve üye devletlerin çıkarları söz konusu olduğunda çoğunluk yerine oy birliği ile karar alınması prensibini kabul ettirmiştir.

1 Temmuz 1967 - toplulukların organlarının birleştirilmesi anlaşmasının yürürlüğe girmesi. Bu durumda üç topluluk Avrupa toplulukları adını almıştır. Her üçü için tek Konsey, tek Komisyon ve tek Parlamento oluşturulmaktadır.

1 Temmuz 1968 – Gümrük Birliğinin kurulması

Roma anlaşmasında öngörülen programdan bir buçuk yıl önce Gümrük Birliğinin kurulması.

22 Nisan 1970 - Üye ülkelerin, Topluluğa öz finansman kaynağı öngören ve Parlamentosunun bütçe üzerindeki yetkilerini artıran Lüksembourg anlaşmasını imzalamaları

1 Ocak 1973 – İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımı ile topluluğun dokuz üyeli bir gruba genişlemesi

10-11 Mart 1975 AT Devlet ve Hükümet Başkanlarının Dublin'de ilk Avrupa Konseyi Toplantısında bir araya gelmeleri

13 Mart 1979 – Avrupa Para sisteminin kurulması ve ECU para biriminin

belirlenmesi

7-10 Haziran 1979 bütün AT seviyesinde “ Doğrudan Avrupa Parlamentosu seçimlerinin” yapılması

1 Ocak 1981 Yunanistan’ın katılımı ile topluluğun on üyeye ulaşması

1 Ocak 1986 Topluluğa İspanya ve Portekiz’in katılımı

1 Temmuz 1987 Avrupa parlamentosunun yasama yetkilerini genişleten ve 1 Ocak 1993’te “sınırsız büyük pazarın” kurulmasını öngören Avrupa Tek Senedinin yürürlüğe girmesi

14 Haziran 1990 Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksembourg arasında sınırların ve kontrollerin kaldırılması ile ilgili anlaşmanın imzalanması

7 Şubat 1992 Topluluğu Birliği götüren MAASTRICHT ANLAŞMASININ (Birlik Anlaşması) imzalanması

1 Ocak 1993 Avrupa Tek Pazarının kurulması

1 Kasım 1993 Maastricht Anlaşmasının yürürlüğe girmesi (Avrupa Birliğinin Kurulması)

2.1.2. AVRUPA TOPLULUĞUNUN KURUMSAL YAPISI

Üç Avrupa Topluluğu (AKÇT, AET ve EURATOM) organlarının 1 Temmuz 1967 de birleştirilmesi ve AT sayıştayının kurulması sonucunda, Topluluktaki örgütlenme, ayrı bir tüzel kişiliği olan Avrupa Yatırımlar Bankası dışında, temel yapıyı meydana getiren ve yardımcı kurumlar olmak üzere sekiz esastan oluşmaktadır.⁵

2.1.2.1. Temel Yapıyı Meydana Getiren Kurumlar

a- AT Konseyi: AT Bakanlar Konseyi

Topluluk Politikalarının en yüksek seviyede ele alınması ve ciddi sorunların çözülebilmesi amacı ile 1974 yılında üyeler, devlet ve hükümet başkanları zirve toplantısında buluşmaya başlamışlardır. Bu toplantının altı ayda bir yapılır hale gelmesi, zirvenin kurumsallaşarak, Avrupa Konseyi adını almasını gerektirmiştir.

Avrupa Konseyi, bugüne kadar tüm hayati sorunların görüşüldüğü en yüksek organdır.

⁵ Ceyhan, a.g.e, s.23

Konsey, birliğin ekonomi politikaları ile üye devletlerin ekonomi politikalarının birbirine uyumu konusundaki çalışmalarda koordinasyonun sağlanması görevini üstlenmektedir.⁶

AT Konseyi, Parlamenter demokrasilerdeki varolan parlamentonun yetkilerine eşdeğer yetkilere sahip olduğundan, Topluluğun yasama ve karar alma organıdır. Konseyde her ülkenin bir sandalyesi vardır ve genellikle dışişleri bakanlarından oluşmaktadır. Ayrıca görüşülecek konunun özelliğine göre ilgili bakanlıklar da oluşturulabilmektedir. Bu durumda Konsey, Konseyi temsil eden bakanların uzmanlık alanlarına göre adlandırılmaktadır.⁷

Konsey, karar alma sürecinde Avrupa Topluluğu komisyonu tarafından hazırlanan tasarıları ele almakta ve yasallaşmasını sağlamaktadır. Bu süreç içinde Avrupa Parlamentosu değişiklik önerisinde bulursa bile kesin karar Konseye aittir.

Bu bağlamda, Konseyin Topluluğu şekillendiren, yöneten ve dış politikasını belirleyen organ olduğu söylenebilir.

Bakanlar Konseyi kararlarını basit çoğunluk, nitelikli çoğunluk ve oy birliği ile almaktadır. Nitelikli çoğunluk gerektiren konsey kararlarında üyelerin oyları, ülkelerin ekonomik, politik durumları ve nüfuslarına göre belirlenen aşağıdaki ağırlıkları ile değerlendirilir.⁸

Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere: 10 ar oy

İspanya: 8 oy

Belçika, Yunanistan, Hollanda, Portekiz: 5 'er oy

Avusturya, İsveç: 4'er oy

Lüksembourg: 2 oy

Bu sistemde basit çoğunluk 44 oy, nitelikli çoğunluk 62 oy gerektirmektedir. 26 azınlık oyu, kararı bloke etmeye yeterlidir. Çeşitli büyüklükteki üyelerin ekonomik ve siyasi ağırlıkları arasında denge sağlama özelliğinden dolayı bu yöntem kullanılır.

Konsey çalışmalarının yürütülmesi ve üye ülkelerin ortak tutumlarının tanımlanması

⁶ TÜGİAD, Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği, İstanbul, Ekim 1994, s.7

⁷ Manisalı Erol, Gümrük Birliğinin Siyasal ve Ekonomik Bedeli, 1995 s.26

⁸ a.g.e, s..27

amacı ile, Bakanlar Konseyine yardımcı organ olarak çalışan komiteler kurulmuştur. Bunların başında konsey çalışmalarını hazırlamak ve kendisine verilecek görevleri yerine getirmek üzere, üye ülkelerin birlik içindeki büyükelçi daimi temsilcilerinden oluşan COREPER (Daimi Temsilciler Komitesi) gelmektedir. Müzakerelerin ön hazırlığını yapan ve faaliyetlerini düzenleyen bu organda gündemdeki konular öncelikli olarak görüşülür ve sonuç alınmaması durumundan Konsey de görüşülmesine karar verilir.⁹

b- AT Komisyonu

Birliğin Yürütme organı niteliği taşıyan komisyon 19 üye ve 23 genel müdürden oluşmaktadır. Başkanı başbakan, üyeleri de bakan statüsü taşıyan komisyon teşkilatı bakanlık teşkilatı, gibi işlemektedir. Dört yıl için seçilen komisyonda büyük ülkeler (Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya) ikişer üye, küçük ülkeler tek üye ile temsil edilirler. Komisyon başkanı, üyeler içinden iki yıllık bir süre için seçilir. Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmaların bekçisi konumundaki komisyon anlaşmaların yerine getirip getirilmediğini denetlemek görevi nedeniyle, AT kurumsal yapısının en önemli organı niteliğindedir.¹⁰

-Anlaşmada belirlenen koşullar dahilinde, Konseyin ve Parlatentonun eylemlerinin oluşmasına katılmak

- Konsey kararının uygulanması için Konseyin vereceği yetkileri kullanmak şeklinde ifade edilebilir.

Komisyon, Parlamento tarafından denetlenmektedir. Güvensizlik oyu ve gensoru önergesi ile görevden düşürülebilmektedir.¹¹

c- Avrupa Parlamentosu

İlk kez 1952 de toplanan parlamento 78 üyeli AKÇT ortak parlamentosudur. Avrupa Topluluğunun oluşumundan sonra bu ortak parlamentonun 1958 yılında unvanı Avrupa Toplulukları Parlatenterler Meclisi olmuş ve ulusal parlamentolarca 142 üye tayin

⁹ TBMM Enformasyon Dergisi Merkezi, a.g.e, s.5

¹⁰ a.g.e, s.6

¹¹ TÜGİAD, a.g.e, s.7

edilmiştir. 1979 yılında 410 üyenin doğrudan seçimleri yapılmış ve üye sayısı Yunanistan, İspanya ve Portekiz in katılımlı ile 518'e, 1994 de Alman üyelerin sayılarının artması ile 567 ye daha sonra İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın katılımı ile 626 ya çıkmıştır.¹²

Parlamento üç şehirde faaliyet göstermektedir. Genel kurullar Strasburg da yapılmaktadır. İlave genel kurulların yapıldığı ihtisas komisyonu toplantıları Brüksel de yapılmaktadır. Parlamentonun idari personelinin büyük bir kısmı Luksemburg da yerleşmiş bulunmaktadır.

Parlamentoda üyelere ulusal grup yerine siyasi eğilimler doğrultusunda grup oluşturma hakkı tanınmaktadır. Bu yönde oluşturulan siyasi gruplar aşağıdaki gibidir.¹³

PES: Sosyalist Grup (Sosyalistler ve sosyal demokratlardan oluşmaktadır.)

EPP: Avrupa Halk Partileri Grubu (Hıristiyan demokrat ve sosyal Katoliklerden oluşmaktadır.)

LDR: Liberal, demokratik ve Reformcu Grup (liberaller)

EDA: Avrupa Demokratik İttifakı (Fransız Gaulist –RPR milletvekillerinden oluşmaktadır.)

RBW: Gökkuşuğu Grubu (Bölgeciler ve diğer ufak partiler)

Yeşiller Grubu (Çevreciler)

LU: Avrupa Sol Birlik Grubu (Komünistler)

ER: Avrupa Sağ Grubu (Aşırı Sağ partilerden oluşmaktadır.)

NA: Bağımsızlar

Avrupa Birliği Parlamentosunun temel karar alma organları; başkan ile başkan yardımcılarında oluşan divan, divan üyeleri ve yukarıda belirttiğimiz siyasi grupların liderlerinden oluşur. Bir başka deyişle, karar alma organları genişletilmiş başkanlık divanıdır. Bu organlar, komisyon üyeleri tarafından, gelen raporları tartışıp oylayarak değerlendirip genel kurulun gündemini belirlemektedirler.

At parlamentosunun temel görevlerini; topluluk mevzuatının oluşturulmasındaki yasama sürecine katılma, Birliğin bütçesinin konsey ile işbirliği içinde saptanması,

¹² Manisalı, S.28

¹³ TBMM Enformasyon Dergisi Merkezi, a.g.e, s.6

konsey ve komisyona paylaşılan yasama ve yürütmek yetkilerini demokratik şekilde denetlemek oluşturmaktadır. Parlamento, konsey ve komisyonu denetleme yetkisini bu organlara yönelttiği yazılı ve sözlü sorular ve genel görüşmek talepleri yolu ile yerine getirmektedir. AB, bütçesinin bazı kalemlerinde ayarlama yapma yetkisine sahiptir. Üçte iki çoğunlukla komisyonu görevden alabilme yetkisi vardır.

Maastricht anlaşması ile parlamentonun yasama yetkisi ortak karar alma prosedürü ile artırılarak Parlamentonun AB içindeki yeri sağlamlaştırılmıştır. Ancak parlamento konseyin ortak tutumunu değiştirmeye veya reddetmeye karar verirse parlamento ve konsey anlaşmaya varabilmek için uzlaşma komitesinde bir araya gelmektedirler. Uzlaşmaya varılmadığı sürece öneri benimsenmemektedir. Böylece yasama sorumluluğu parlamento ve konsey arasında paylaşılmış olmaktadır.

d- A.T. Adalet Divanı

Adalet divanı, Avrupa Birliğinin en yüksek hukuksal organı niteliğini taşımaktadır. 1.1.1995 tarihinde yeni üyelerin katılımı ile bu tarihe kadar olan 13 olan görevli yargıç sayısı 16 ya çıkmıştır. Fakat her durumda karar alınabilmesi için bu sayı 15 e indirilmiştir. Divanda 15 yargıca yardımcı olmak üzere altı savcı bulunur. Savcıların da yargıçların sahip oldukları niteliklere sahip olmaları gerekir. Her üye ülke altı yıllık bir süre için yargıç atamaktadır. Adalet divanı tek dereceli yargı organı olması nedeni ile alınan kararların temyizi mümkün değildir. Adalet divanının kararını uygulamak üzere bulunan Ulusal mahkemenin, kararın geçerliliğini tartışma hakkı yoktur. Bu bağlamda, Türkiye'nin de Gümrük Birliğine girmesi halinde alınan kararlara uymak zorundadır.¹⁴

Adalet Divanının başlıca görevleri;

- Topluluk hukukunu yorumlamak ve uygulamak
- Topluluk kurumlarının kararlarının anlaşmalara uygunluğunu sağlamak
- Üye ülkelerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak
- Topluluk kurumları ile üyeler arasında veya üyelerin kendi aralarında çıkan anlaşmazlıklara çözüm bulmaktır.¹⁵

¹⁴ Manisalı, a.g.e, s.30

¹⁵ Ceyhan, a.g.e. s.27

2.1.2.2 Yardımcı Kurumlar

a- Sayıştay

Sayıştay AB' nin ve bağılı kuruluşların gelir ve harcamalarını incelemek, bunların yasalara uygun şekilde yürütülmesini sağlamak amacı ile kurulan bir mali denetim organıdır. Her ülkeden bir üye olmak üzere toplam 15 üyesi, Konsey tarafından Avrupa Parlamentosunun görüşü ile altı yıl için seçilmektedir.

b- Ekonomik ve Sosyal Komite

Danışma nitelikli komite olan Ekonomik ve Sosyal Komite, ekonomik ve sosyal yaşamın çeşitli kesimlerinin (işverenler, çalışanlar ve çıkar grupları) temsilcilerinden oluşmaktadır. Toplam üye sayısı 222 dir. AT konseyi ve AT komisyonu kararlarının alırken komitenin görüşlerini almak zorundadır. Komite yukarıdaki üç gruptan eşit sayıda üyeden oluşmaktadır.

2.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ

Avrupa Topluluğu, Roma anlaşması ile, üzerine Ortak Pazarı gerçekleştirmeye yönelik politikaların da ekleneceği bir Gümrük Birliği temeli üzerine kurulmuştur.

GATT tarafından serbest ticaret ilkesine bir ayrıcalık olarak kabul edilen Gümrük Birliği; iki ya da daha fazla ülkenin kendi aralarında yaptıkları karşılıklı mal ithalatında, her türlü gümrük vergilerinin, gümrük vergilerine eş etkili vergilerin (fon, harç, resim vs.) miktar kısıtlamalarının, miktar kısıtlamalarına eş etkili önlemlerin (ticari-teknik engeller, standartların uyumlaştırılması, idari tedbirler) kaldırılması ve topluluk dış ülkelerden yapılacak ithalatta dış gümrük tarifesi OGT uygulanmasını içermektedir.

Roma antlaşmasının 9 maddesinde de belirtilen ilke aşağıdaki gibidir.

“Camia, eşya mübadelelerinin tamamına şamil olan ve üye devletler arasında ithalat ihracatta alınan gümrük resimler ve gümrük resmi tesirini haiz bilcümle vergileri meneden ve üyelerin üçüncü ülkelerle münasebetlerinde müşterek bir gümrük tarifesinin tatbikini gerekli kılan bir gümrük birliği üzerine müessesidir.”¹⁶

Bu ortak Gümrük Tarifesi, üye ülkelerin 1 Ocak 1967 tarihi itibarı ile

¹⁶ Berk Murat, Avrupa Topluluğu ve Türkiye Gümrük Birliği Raporu, İstanbul, 1993, s.18

uyguladıkları gümrük hadleri aritmetik ortalaması olarak saptanmıştır. Ortalama %12.5 olan seviyeye varmak için Fransa, İtalya gibi korumacı ülkeler gümrüklerini indirirken, Almanya ve Benelux ülkeleri biraz yükseltmişlerdir. Daha sonraki yıllarda, GATT toplantıları sonucu birkaç kez indirilerek, 1992-1993 deki ortalama %4.7 seviyesine düşürülmüştür.¹⁷

2.2.1. GÜMRÜK BİRLİĞİNİ GÜÇLENDİRİCİ ORTAK POLİTİKALAR

Roma antlaşması ile Gümrük Birliğini güçlendirici Büyük Avrupa Pazarını (Ortak Pazar) kuracak bazı ortak politikalar öngörülmüştür.

2.2.1.1. Ortak Dış Ticaret Politikası

AT' da Ortak Ticaret Politikası Roma antlaşması ile düzenlenmiş ve üye ülkelerin bu konumdaki yükümlülükleri ve uyması gereken ilkeler belirlenmiştir.

Maastricht anlaşması ile bazı maddeler iptal edilmiş, bazıları revize edilmiş ve sonuç olarak Ortak Ticaret Politikası konusunda belirgin maddeler ortaya çıkmıştır.

Anlaşmanın 110. Maddesinde, üye devletlerin, aralarında bir gümrük birliği oluşturma sürecinde, Dünya Ticaretinin gelişmesine, uluslararası ticarete uygulanan kısıtlamaların tercihen kaldırılmasına ve gümrük engellerinin azaltılmasına katkıda bulunmaları prensip olarak kabul edilmiştir. Aynı maddede üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kaldırılmasının taraflar arasında rekabet gücünün artmasına yol açacağı ve Ortak Ticaret Politikası uygulamalarında bu hususun göz önünde bulundurulamayacağı belirtilmiştir.¹⁸

Anlaşmanın 111 maddesinde ise;

- Dış ticaret konusunda ortak bir politikanın uygulamaya konulmasında gerekli şartların yaratılmasını sağlayacak şekilde üye ülkelerin üçüncü ülkelere ticari ilişkilerinde koordinasyon sağlanması ve ticaret politikasının bütünleştirilmesi
- Üçüncü ülkelere OGT üzerinde görüşmeler yapılması
- Üye ülkelerin üçüncü ülkelere uygulanacak liberasyon listelerini mümkün olduğu

¹⁷ Ceyhan, a.g.e, s.39

¹⁸ Pekcan Erdoğan, Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliğine Türkiye'nin Uyumu ve Sorunları, ISO Yayınları, İstanbul, 1994, s.17

kadar genişletmeleri, kısıtlamalarını azaltmaları veya kaldırmaları öngörülmüştür.¹⁹

- Anlaşmanın 112. Maddesinde, üye ülkelerin ihracatta uyguladıkları yardım (sübvansiyon) rejimlerinin uyumlaştırılması esası belirlenmiştir.

- 113. maddede gümrük tarifelerinde değişiklik yapılması ticaret ve tarife anlaşmalarının ve tüm liberizasyon tedbirlerinin bütünleştirilmesi, ihracat politikası, damping ve sübvansiyon alanlarında topluluk dış ticaret politikasının bütün ilkelere dayandırılması öngörülmüştür.

- 114. ve 115. Maddelerde ticaret politikası alanında alınacak kararlarda uyulacak usul ve esaslar ile bazı ilkeler hükme bağlanmıştır. Örneğin Ortak Ticaret Politikası önlemlerinin alınması sırasında üye devletlerin güçlüklerle karşılaşması durumunda, komisyonun gerekli önlemleri alamadığı durumlarda üye devletlere, şartlarını ve yöntemlerinin kendisinin belirleyeceği gerekli koruma önlemlerini almaları için komisyon tarafından izin verilir.

Topluluğun uluslar arası ticari ilişkilerinin hukukunu oluşturan anlaşmaları ve yöntemleri aşağıdaki gibidir.

Ortaklık anlaşmaları: Sadece Türkiye ve Yunanistan ile ortaklık anlaşması imzalamışlardır.

Gümrük Birliği anlaşmaları: Malta ve Kıbrıs ile yapmış olduğu taraflar arasında gümrük birliği kurulmasına yönelik anlaşmalardır.

Serbest ticaret bölgesi anlaşmaları: EFTA üyeleri ile imzalanmış anlaşmalardır.

Tercihli ticaret anlaşmaları:

Avrupa anlaşmaları: Orta ve doğu Avrupa ülkeleri ile ekonomik, ticari, mali, kültürel, bilim ve teknolojik işbirliği öngören ortaklık anlaşmaları:

Lome Anlaşması: Topluluk üyesi ülkeler ile Afrika, Pasifik ve Karayiplerde yer alan İngiliz uluslar topluluğu üyeleri arasında ayrıcalıklı ticaret ilişkileri düzenlemek amacı ile yapılmış anlaşmalardır.

Akdeniz ülkeleri ile yapılan anlaşmalar: Topluluk bu anlaşmalarla Fas, Tunus, Cezayir, İsrail, Mısır, Ürdün, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, Malta ve Yugoslavya dan yapacağı

¹⁹ Karluk, a.g.e, s.192

ithalatta muafiyete varan indirim tavizleri vermiştir.

Tekstil Anlaşmaları: Amacı tekstil ihracatını miktar olarak sınırlamak olan Malta, Tunus, Fas ve Türkiye ile yapılan gönüllü ihracat kısıtlaması anlaşmalarıdır.

Tavizsiz Anlaşmalar: Bazı Uzakdoğu ve Amerika ülkeleri ile yapılan düzenleme anlaşmalarıdır.

Eski Doğu Bloğu ülkeleri ile ticaret anlaşmaları: Serbest döviz esasına dayalı topluluğa hassas ürünlerde kota koyma hakkı tanıyan anlaşmalardır.

2.2.1.2. Rekabet Politikası

Paris ve Roma anlaşmalarında ayrı ayrı düzenlenen Rekabet Politikası, üye ülkelerin ortaklaşa izlemeleri gereken politikalardandır. Paris anlaşmasında, demir çelik ürünlerinde rekabetin normal işleyişine engel olan veya rekabeti kısıtlayan fiyatlar, teknik gelişme, yatırımlar, pazar, üretim, müşteri ve kaynak tahsisi konularındaki anlaşmalar ile bu konuda alınacak kararlar yasaklanmıştır. Roma anlaşmasında ise üye ülkeler arasında ticareti olumsuz yönde etkileyen rekabeti önleyici anlaşma ve kararlar yasaklamıştır. Paris anlaşmasında bu tür anlaşma ve kararların, üyeler arasındaki ticaretin yanında ülkelerin kendi içinde de olumsuz etkilerinin olabileceği öngörülmüştür.²⁰

AB içindeki ülkelerde rekabetin tam anlamı ile gerçekleştirilebilmesi, ülkeler için geçerli olacak kuralların belirlenmesi ile mümkün olabilir. Bu amaçla Roma anlaşmasında topluluk içi rekabeti sağlayıcı kurallar konulmuştur. Ortak Pazarın gelişmesi, bu kurallar ile garanti altına alınmış tüketicilere geniş seçme hakkı tanınması, fiyatların aşağı çekilmesi, kalite standartlarının yükselmesi, teknolojik ve ekonomik gelişmenin güçlendirilmesi gibi yararları sağlayacak serbest rekabetin oluşması ile mümkün olur.²¹

Roma anlaşması çerçevesinde rekabet hükümleri; şirketlere uygulanacak kurallar, devlet yardımları ve damping olmak üzere üç gruba ayrılır.

a- Şirketlere Uygulanacak Kurallar

Kartel yasağı: Üye ülkeler arasındaki ticari ilişkilere zarar veren serbest rekabeti

²⁰ a.g.e, s. 183

²¹ Ayanoğlu Kamil, Sanayi Ürünlerinde Gümrük Birliği ve AT Sanayi Politikası, Ankara, 1988. s.9

bozucu uygulama ve anlaşmalara karşı ortak politikalar ile önlemler alınmıştır. Bu uygulama veya anlaşmalardan biri, aynı iş kolunda hukuken ve ekonomik bakımdan birbirinden bağımsız olan işletmelerin birbirleri ile anlaşarak mevcut rekabeti kaldırmayı veya sınırlamayı amaçlayan kartellerle ilgilidir. Bu sebeple mevcut ekonomik rekabet şartlarının bozulmaması için kartellere karşı geniş bir düzenleme yapılmıştır.

Roma anlaşmasında, topluluk içi serbest rekabeti önleyici, sınırlayıcı veya bozucu ortak anlaşma ve uygulamaların ortak Pazar ilkeleri ile bağdaşmayacağı belirtilmiştir.

Bunlar;

Peşin satışlarda yapılan indirim ve iskonto

Piyasaların bölgesel paylaşılması

Belli müşterilere diğerlerine göre haksız çıkarlar sağlanması

Satış için müşteriden başka bir malı almasını istemeye yönelik ticari anlaşmalarda bazı özel şartların öne sürülmesi

Ayrıci ekonomik rekabet şartlarını iyileştirmeye yönelik yasak dışı bırakılmış fakat topluluk organları tarafından devamlı denetim altında bulunan kartellerde vardır. Bu karteller fiyatları düşürmek, kaliteyi yükseltmek, üretim ve dağıtım şartlarını iyileştirmek ve ekonomik gelişmeyi özendirmeye yönelik olabilirler.

Piyasa gücünün kötüye kullanılması: Roma anlaşması ile mal ve hizmet üretiminde hizmet ediniminde bir veya daha fazla şirketin topluluğun tümünde veya önemli bir bölümünde hakim olması ve bu durumu kötüye kullanması halinde işletmelerin faaliyetlerinin durdurulmasını öngörmektedir. Bu sebeple Adalet divanı tarafından bir kartelin fiyat belirleyebilme ve sürümü kontrol edebilme gücü, piyasadan en az dörtte bir pay almasına bağlanmıştır. Bu durumda kartel, piyasaya hakim kabul edilerek herhangi bir kötüye kullanımda yasaklanma yoluna başvurabilecektir.

Roma anlaşmasının 86. Maddesine göre aşağıdaki durumlarda piyasa gücünün kötüye kullanıldığına karar verilecektir.

Üretim, satış ve teknik yeniliklerin tüketiciler lehine engellenmesi

Alış ve satış fiyatları ile diğer satış şartlarında zorlanma olması

Aynı mal için farklı müşterilerden farklı şartlar istenerek rekabetin bozulması
Ticari anlaşmalara, konu dışında ek şartlar konarak diğer tarafa kabul ettirilmesi

Rekabet kurallarından sorumlu organlar: Bu organlar, elde ettiği bilgilere dayanarak kendiliğinden, mevzuata aykırı uygulamalara karşı gerçek ve tüzel kişiler veya üyeler tarafından yapılacak müracaatlar ile harekete geçebilen komisyon ve yetki alanlarına giren uygulamaları denetleyen üye ülke mahkemeleridir. Komisyonun ceza verme, azaltma, artırma ve kaldırma yetkisi vardır.

b- Sübvansiyonlar

Roma anlaşmasında topluluk amaçlarına ters düşmeyenler dışındaki rekabeti bozucu devlet yardımları yasaklanmıştır. Roma anlaşmasının 92. maddesinde belirlenmiş olduğu gibi topluluk amaçlarına ters düşmeyen devlet yardımları, topluluğun az gelişmiş bölgelerinin teşvik edilmesine yönelik yardımlar, sektörel yapılacak yardımlar, ortak çıkarların veya üye ülkelerden birinin ekonomisinin düzeltilmesi amaçlı yardımlar olabilir.²²

Genel teşvik ve yardım adı altında toplanan yatırım ve ihracat, küçük ve orta ölçekli işletmeler, istihdam, enerji tasarrufu, şirket kurtarılması ve çevre sağlığını koruma yardımları yasaklanmamakla birlikte Komisyonun sıkı denetimi altında olan yardımlardır.

Sosyal sübvansiyon adı altında toplanan istihdam, meslek içi eğitim, sosyal güvenlik, işçi sağlığı, meslek hastalıklarından ve kazalarından korunma, işçi ve işveren arasındaki toplu sözleşmeler çerçevesindeki sosyal yardımlar Roma anlaşmasının 128. maddesinde tamamen yasak dışı bırakılmıştır.

c- Damping

Uluslararası pazarı ele geçirmek için dış fiyatların ülke içi fiyatlara göre düşürülmesi olarak tanımlanabilen damping topluluk mevzuatınca rekabeti bozucu nitelikte olması sebebi ile yasaklanmıştır.

Roma anlaşmasının 91. maddesinde Komisyon, damping yapıldığı konusunda bir kanıt varsa ve bu durumun devamı halinde zarar gören ülkeyi gerekli

²² a.g.e. s.12

tedbirleri almaya yetkili kılar ve tedbirlerin usul ve şartlarını belirler.

Önlemlerin uygulanabilmesi için:

Dampingli satışın yapılmış veya yapılıyor olması

İthalatçı ülkede yerli sanayiye yönelik zarar ve maddi zarar tehdidi oluşturması

Zararın dampingden kaynaklanması

Önlemin topluluk çıkarına olması gerekmektedir.

Roma anlaşmasının Rekabet kurallarına ilişkin maddelerinin ihlali ve dolayısı ile birlikte rekabetin bozulmasını engellemek amacı ile birlik rekabet kurallarının uygulanması ve denetlenmesi yetkisi AB Komisyonuna verilmiştir.²³

Bu çerçevede, rekabet kurallarının ihlaline ilişkin bir durum olup olmadığını belirleyebilmesi için gerekli bilgileri toplayabilme muafiyet tanıyabilme, zarar veren bir davranışı engellemek üzere geçici önlemler alma Komisyonun yetki alanı içine girmektedir.²⁴

2.2.1.3. Ortak Tarım Politikası

Avrupa Birliğinde tarım, birliğin gıda ihtiyacını karşılayan sektör olması sebebi ile önemli bir yere sahip olmuştur. Topluluğun çiftçi halkının gelirlerinin izlenecek politikalarla bağlantılı oluş ve topluluğun önemli bir kısmının gelirlerinde istikrar sağlanması gerekliliği sebebi ile ortaya çıkan ortak tarım politikası diğer politikalar içinde de önemli bir yer edinmiştir. Ortak tarım politikası ile piyasaların açılması, arzın istikrara kavuşturulması ve bu geniş pazar içinde ortaya çıkacak avantajların en iyi şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunda savaş sonrasında, Avrupa'nın karşılaşmış olduğu gıda temini sıkıntısı da önemli rol oynamıştır.²⁵

Roma anlaşması ile, tarım sektöründe de üye ülkeler arasındaki farklı yapıyı aynı seviyeye getirebilmek amacı ile bir ortak tarım politikası belirlenmesi öngörülmüş ve 39. maddesinde bu politikanın ana hedefleri aşağıdaki gibi ortaya konmuştur;

Teknik gelişmeyi teşvik ederek, tarımsal üretimde rasyonel bir büyüme sağlamak,

²³ İKV, Avrupa Birliğinde İşletmelere Uygulanan Rekabet Kuralları, İstanbul, 1995, s.126

²⁴ Pekcan, a.g.e, s.5

²⁵ İKV, a.g.e s.126

özellikle emeğin ve diğer üretim faktörlerinin tam kullanımını temin ederek tarım sektöründeki verimi artırmak,

Tarım sektöründe çalışanların gelirlerini yükseltmek ve sektörden geçimini sağlayan kişilere daha iyi bir hayat standardı sağlamak,

Tarımsal piyasada istikrarı temin etmek,

Tarımsal ürün arzını güvence altına almak,

Tüketicilerin uygun fiyatlarla tarımsal ürünlerini satın almalarını sağlamak,

Bu amaçlara ulaşmak için fiyat düzenlemeleri, devlet yardımları, ihracat ve ithalatta istikrar sağlanması, tarımsal yönlendirme ve garanti fonları konularında düzenlemeler yapılmıştır.

Bu politikanın işleyişinde, konseyin politika ile ilgili ortak tüzük, yönetmelik ve kararları Avrupa parlamentosuna, ekonomik ve sosyal komiteye ve diğer komitelere danışarak yürürlüğe koyma yetkisi vardır.²⁶

2.2.2. TÜRKİYE AVRUPA TOPLULUĞU İLİŞKİLERİ VE GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ

Gümrük Birliği sürecinin Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki siyasal, ekonomik ve hukuki statüdeki değişiklik ve yapılanmalara bağlı olarak ele alındığı ikinci bölümde, Avrupa Topluluğuna tam üyelik gerçekleşmeden önceki sürecin kapsamı ve bu alanda ortaya çıkacak sorunlar belirtilmiştir.

Günümüze kadar gelişen Avrupa Topluluğu ilişkileri, bu bölümdeki tarihsel açılımı ile Gümrük Birliği sürecinin oluşumunu ekonomik, politik ve hukuki gelişim açısından yansıtmaktadır.

2.2.2.1. Türkiye-AT İlişkileri Gelişim Süreci

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilk kuruluş yıllarından itibaren ilgilenmeye başlayan Türkiye, Yunanistan'ın arkasından 31 Temmuz 1959 tarihinde başvurusunu yapmış ve dört yıl süren görüşmeler sonucunda, 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara anlaşması olarak bilinen ortaklık anlaşmasını imzalamıştır. Avrupa Birliğinin Türkiye ile resmi ilişkilerinin başlangıç noktası olan bu anlaşmada Türkiye'nin amacı, iktisadi

²⁶ Kılınç Uğur, Türkiye Avrupa Toplulukları İlişkileri, Ankara, 1990, s.46

kalkınmasını hızlandırma ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının iyileştirilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir.²⁷

Türkiye'nin AT ye sonuçta üye olmasını hedefleyen bu anlaşma, topluluğa tam üye sıfatı ile katılması yolunu açık bırakmakta ve yürürlük süresi ile ilgili herhangi bir hüküm kapsamamaktadır.

Bu anlaşmaya göre Türkiye'nin üyeliği üç aşamada gerçekleştirilecektir. Bu aşamalar;

a- Hazırlık Dönemi

1964 yılından itibaren normalde 5 yıl sürmesi gereken fakat 7 yıl süren bu dönemde, tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisinin güçlendirilmesi ve Gümrük Birliğine geçişte hazır hale gelmesi planlanmıştır. Topluluk, Türkiye bunu gerçekleştirmeye çalışırken destek olmak amacı ile mali ve ticari yardımlarda bulunacaktır. Ticari yardım Türkiye'nin ihraç ettiği bazı ürünlere belirli kontenjanlar dahilinde veya kontenjan söz konusu olmaksızın gümrük indirimleri uygulanması şeklinde, mali yardımlar ise anlaşma amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik yatırım projelerinin finansmanı şeklinde olmuştur.²⁸

b- Geçiş Dönemi

Hazırlık döneminin normal süresi sona ermeden Türkiye'nin isteği üzerine bu dönemin koşulları, süre ve sınırlarının belirlenmesi için toplulukla yeniden müzakereler başlamış ve 23 Kasım 1970 de Katma Protokol imzalanmıştır. Fakat 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esaslı olarak, gittikçe gelişen tarzda sanayi ürünlerinde Gümrük Birliğinin oluşması ve malların, hizmetlerin, işgücünün ve sermayenin kademe kademe serbest dolaşımının sağlanması öngörülmüştür.

Bu anlaşma ile Türkiye'ye AET menşeli sanayi ürünlerine Gümrükleri kademeli olarak 12 yılda indirmesi koşulu getirilmiş ve bu süre, korunması gerekli hassas ürünlerde 22 yıla uzatılmıştır.

²⁷ Berk.a.g.e, s.7

²⁸ Manisalı, a.g.e, s.4

c- Katma Protokol

AT ile ortaklık sürecinin geçiş döneminde Türkiye ile AT arasında kurulacak GB nin esaslarını belirleyen ve geçiş döneminin bütün unsurlarını belirleyen Ankara anlaşmasının uygulama protokolüdür.²⁹

Bu protokolün üç ana ilkesi vardır.

1. Akit tarafları arasında “karşılıklı ve dengeli yükümlülükler”in esas olması
2. Türkiye ile topluluk arasında bir GB nin gitgide yerleştirilmesi
3. Ortaklığın iyi işlemesi amacı ile tarafların ekonomi politikalarının yakınlaştırılması ve ortak faaliyetlerin geliştirilmesinin sağlanmasıdır.

Ankara anlaşmasına göre kapsam olarak daha geniş olan Katma Protokol Türkiye-AET ortaklık ilişkisinde belirli sıra ve süreler içinde malların, kişilerin, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımı, ulaştırma, rekabet, vergileme ve mevzuatın yaklaştırılması, ekonomi ve ticaret politikalarının ahenkleştirilmesi konularını hükme bağlayan 64 maddelik bir uygulama anlaşmasıdır.³⁰

d- Son Dönem

22 yıllık geçiş dönemini takip eden bu dönemin amacı tarafların ekonomi politikaları arasındaki uyumun gerçekleştirilmesi veya güçlendirilmesidir. Bir süre saptanmamakla birlikte taraflara bırakılmıştır. Fakat Türkiye Yunanistan’ın izlediği yolu takip ederek son dönemin geçişini beklemeksizin 1987 yılında Ankara anlaşmasının maddelerinden bağımsız olarak bir Avrupalı devlet gibi tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Bu üyelik başvurusu AKÇT’ ye AET’ ye ve EURATOM’ a ayrı ayrı tam üyelik başvurusu şeklinde gerçekleşmiştir. Bu başvuru 27 Nisan 1987 tarihinde Lüksembourg’ da dışişleri bakanları sayesinde toplanan konsey tarafından oybirliği ile incelenmek üzere komisyona gönderilmesine karar verilmiştir. Komisyon, başvuru tarihinden yaklaşık 2,5 yıl sonra Türkiye nin ekonomik ve sosyal yapısı, gelişimi ve bu niteliklerin Yunanistan, İspanya ve Portekiz ile karşılaştırıldığı raporunu açıklamıştır.³¹

²⁹ Berk, a.g.e, s.18

³⁰ Kılınç, a.g.e, s.42

³¹ Karluk, a.g.e, s.293

Raporda “Komisyon, bu ülkenin Avrupa’ya doğru genel açılımı dikkate alındığında, Topluluğun Türkiye ile işbirliğini sürdürmesi gerektiğine inanıyor.” İfadesi yer aldı. Komisyon ayrıca “Topluluğun, Türkiye ile ilişkilerini yoğunlaştırmada ve politik ve ekonomik modernleşme sürecini bir an önce tamamlaması için bu ülkeye yardım etmede temel menfaate sahip “ olduğunu da kabul etti.³²

Ayrıca, Türkiye’nin son yıllarda ekonomik gelişmelerin olumlu olduğu ve fakat 4 güçlüğün mevcudiyeti belirtilerek tek senedin hedeflerine tam ulaşması ve topluluğun 15 veya 18 üye ile işleyip işlemeyeceğini değerlendirmesi amacı ile başvurunun 1993 yılına ertelendiği belirtilmiştir.

TABLO: 1 AT’ nun Akdeniz Havzası Ülkelerine Mali Protokolle Verdiği Krediler (milyon dolar)

Ülke	Miktar	süre	Miktar/Yıl Ortalama	Klasman
Cezayir	504	1978-1991 13 yıl	38,7	7
Kıbrıs	74	1979-1988 9 yıl	8,2	11
Mısır	895	1979-1991 13 yıl	68,8	2
İsrail	133	1978-1986 8 yıl	16,6	9
Ürdün	203	1978-1991 13 yıl	16	10
Lübnan	223	1978-1991 8 yıl	17,1	8
Malta	55,5	1978-1988 10 yıl	5,5	12
Fas	653	1978-1991 13 yıl	50,2	3
Suriye	157	1978-1986 8 yıl	19,6	7
Tunus	458	1978-1991 13 yıl	35,2	5
Yugoslavya	800	1980-1991 11 yıl	72,7	1
Türkiye	-	1964-1991 27 yıl	30,7	6

Kaynak: Berk, a.g.e., s.12

5 Şubat 1990 da Konsey, Komisyon görüşünün genel içeriğini onaylamıştır. Ve Komisyondan AT-Türkiye ilişkilerini güçlendirme ihtiyacı konusunda görüşte ifade edilen fikirleri geliştirecek ayrıntılı teklifler sunmasını istemiştir.

7 Haziran 1990 da, Komisyon, gümrük birliğinin tamamlanmasını, mali

³² Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyonun Düzenli Raporu, 24 Mayıs 1999. s..5

işbirliğinin yeniden başlatılması ve yoğunlaştırılmasını, endüstriyel ve teknik işbirliğinin geliştirilmesini ve politik ve kültürel bağların güçlendirilmesini içeren bir dizi teklif (“Matutes Paketi”) kabul etmiştir. Bu paket, Konsey tarafından onaylanmamıştır.

6 Mart 1995 te, AT-Türkiye Ortaklık Konseyi, gümrük birliğinin son aşamasına geçilmesine ve mali işbirliğinin yeniden başlatılmasına karar vermiştir. Konsey, ayrıca çeşitli sektörlerde işbirliğini arttırmaya, kurumsal işbirliğini güçlendirmeye ve politik diyalogu yoğunlaştırmaya da karar vermiştir.13 Aralık 1995’te, parlamento Gümrük Birliğini onaylamıştır. Gümrük Birliğinin son aşamasına ilişkin karar 31 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir; kurumsal alanda ise, Gümrük Birliği Ortak Komitesi adlı bir istişare organı kurulmuştur.

Ocak 1996 da Ege denizindeki bir adacık nedeniyle Yunanistan ve Türkiye arasında meydana gelen bir olaydan sonra, iki ülke arasındaki ilişkiler giderek gerginleşmiştir.

15 Temmuz 1996 da Genel İşler Konseyi, Türkiye dahil 12 Akdeniz ülkesi için MEDA programı yönetmeliğini kabul etmiştir.

19 Eylül 1996 tarihli bir Parlamento kararı, Komisyondan “derhal yürürlüğe girmek üzere, demokrasinin, insan haklarının ve sivil toplumun teşvikiyle ilgili olanlar hariç, Türkiye deki projeler MEDA programı çerçevesinde ayrılan tüm ödenekleri bloke etmesini” istemiştir.³³ Bu kararın gerekçesi, esas olarak, Türkiye deki insan haklarının durumudur. 28 Kasım 1996 da yapılan bir Başkanlar Konferansı toplantısını müteakip (375 milyon ECU tutarındaki kısmı, 1996-99 döneminde Türkiye için olmak üzere) MEDA programı çerçevesinde Komisyonun finanse etmek istediği projeler hakkında Parlamentonun görüşünü vermesiyle ilgili bir özel prosedür kabul edilmiştir. Bu prosedüre rağmen, 1997 sonunda taahhütler 103 milyon ECU ya ulaşmıştır. 1998-99 dönemi için 272 milyon ECU programlanmıştır.

Apeldoorn şehrinde yapılan (16 Mart 1997) gayri resmi dışişleri konseyi toplantısından sonra, 29 Nisan 1997 deki AT Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında

³³ a.g.e, 24 Mayıs 1999, s.5

Avrupa Birliği, Türkiye nin üyelik ehliyetini bir kez daha teyit etmiştir. Aynı zamanda, Türkiye'nin başvurusunun diğer aday ölkeler ile aynı kriterlere göre değerlendirileceğini ifade etmiştir ve Komisyondan, gümrük birliği bağlamında, Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gelecekteki gelişimi üzerine bir tebliğ hazırlamasını istemiştir.

Ortaklık Konseyi, 1995 tarihli “Gümrük Birliği” mali yönetmeliği üzerinde oybirliği sağlayamamıştır. Bununla birlikte, Yunanistan ve Türkiye, Ege Deniziyle ilgili sorunları incelemek üzere bir “Akil Adamlar Komitesi” kurmayı kararlaştırmışlardır. Bu komite henüz toplanmamıştır.

2.2.2.2. Gümrük Birliği Süreci

Son yıllarda dünya siyasal konjöntöründeki gelişmeler ölkemizin siyasal konumunu güçlendirmiş ve bunun sonucu olarak AB'nin Türkiye'ye olan tutumunu etkilemiş ve ilişkilere canlılık getirmiştir. GB'nin oluşturulması konusundaki kararlılık, özellikle 1992 yılından itibaren artmış ve tarihin yaklaşması da gerekli çalışmaları hızlandırmıştır.³⁴

2.2.2.2.1. Lizbon Zirvesi (25-27 Haziran 1992)

Türkiye-AB ilişkileri açaşından bir dönüm noktası niteliği taşıyan bu zirvede Birliğin derinleşme yerine genişlemeye yöneleceği konusunda bir karar çıkartılmıştır. AB Konseyi, AB nin daha fazla üyeyi kapsayacak şeklilde genişlemesi için Birlik dışındaki ölkelerin üyeliğe hazırlanması konuları ele alınmış, bu çerçevede Kıbrıs, Türkiye ve Malta'nın yapmış olduğu başvurular değerlendirilmiş ve AB Komisyonu AB konseyi tarafından Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi konusunda görevlendirilmiştir.³⁵

2.2.2.2.2. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı (9 Kasım 1992)

Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesinin desteklendiğinin ifade edildiği ve açaşlandığı toplantı sonunda Türkiye-AB arasında Türkiye-AB GB yönlendirme komitesi oluşturulmuştur. Bu komite Türkiye ile AB arasında 1995 yılında GB ni gerçekleştirme yolunda, teknik alanda alınması gerekli tedbirleri belirlemek ve izlemek üzere kurulmuştur.³⁶

³⁴ TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi, a.g.c, s.39

³⁵ a.g.c. s.40

³⁶ a.g.c, s.40

2.2.2.2.3. 1993 Yılı İthalat Rejimi

1 Ocak 1993 yılında yürürlüğe giren bu rejimin en önemli özellikleri, gümrükte tek vergi uygulamasına yer vermesi ve AB ve EFTA üyesi ülkelerden yapılacak ithalatı 3. Ülkelerden yapılacak ithalata göre daha düşük vergilendirmesidir.

Yeni ithalat rejimi ile toplu konut fonu dışında, ithalata uygulanan tüm eş etkili vergiler tek bir gümrük tarifesine dönüştürülmüştür. Böylece rejim daha basit daha şeffaf, uluslararası ekonomi ile daha uyumlu ve kolay anlaşılır hale gelmiştir.

Bu rejimle ithalatta uygulanacak gümrük vergisi oranları, AB, EFTA ülkeleri ve diğer ülkeler olmak üzere ikili sınıflandırılmıştır. Buna göre AB ve EFTA ülkelerine yönelik gümrük vergileri arasında 2-16 arasında farklar bulunmaktadır.³⁷

Yeni ithalat rejimi bu özellikleri ile, GB konusunda atılmış en önemli somut adımdır. Topluluktan yapılan ithalata yönelik toplam koruma %8 oranına düşürülmüştür. Böylece vaat edilen gümrük indirimi bir ölçüde gerçekleştirilmiştir.

2.2.2.2.4. Kopenhag Zirvesi (21-22 Haziran 1993)

Lizbon görüşmelerine yer verildiği bu toplantıda, GB' ne gidilmesi konusundaki kararlılık belirtilmiş, 1964 ortaklık anlaşması ve KP çerçevesinde Lizbon zirvesinde kabul edilen esasların etkili bir biçimde uygulanması Konseyden istenmiştir.³⁸

2.2.2.2.5. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı (8 Kasım 1993)

Türk-AB ortaklık ilişkisinin işlemesi açısından en önemli adımlardan biri olarak kabul edilen toplantıda AB konseyi Türkiye ile AB arasındaki GB' nin 1995 yılında gerçekleştirileceğini resmen karara bağlamıştır. Toplantıda böyle bir karar alınması en azından AB ile olan ilişkilerimizin işlendiğinin bir göstergesi olmuştur. Bu amaca yönelik olarak, daha önce GB yönlendirme komitesinin toplantılarında hazırlanmış olan bir çalışma programı da onaylanmış ve taraflar söz konusu program çerçevesinde teknik çalışmaları yoğunlaştırmaya davet edilmişlerdir.

Bu çalışma programı, Türkiye-AB ortaklık konseyinin 13 yıllık bir aradan sonra ilk ve tek resmi belgesi özelliğindedir. 1995 yılında gerçekleştirilecek GB için tarafların atacağı adımları içeren bu programın büyük bir bölümü, Türkiye'nin bu tarihe kadar

³⁷ a.g.e, s.41

³⁸ a.g.e, s.41

yapması gereken koşul ve taahhütlerden oluşmaktadır. Program GB'nin tanımlanmasına ilişkin konuları içeren 1. Bölüm ve Türkiye ile AB arasındaki işbirliği konularını içeren 2. Bölümden oluşmaktadır.

Programda temel amacın malların serbest dolaşımının sağlanması olması sebebi ile, koruma önlemleri kısmı önem taşımaktadır. AB tarafı, Türkiye'nin hassas sektör seçmesi durumunda, kendilerinin de tekstili koruyacaklarını bildirmişlerdir. Tarım ürünleri alanında Ortak Tarım Politikalarının benimsenmesi konusunda bir işbirliği öngörülmüş olmakla birlikte, Türkiye bu konuda fazla çaba göstermemiştir. Ortak Ticaret politikası konusunda, birlik OGT'nin kullanılmasının yanı sıra tercihli politikalara uyulmasını da beklemektedir. Gümrük mevzuatının yakınlaşması amacı ile birlik, ticari mevzuatın yaklaştırılması konusunun yer aldığı bir eğitim programı başlatmıştır. Bu amaçla rekabet, devlet yardımları, anti damping önlemler, fikri ve sınai patent hakları ve kamu satın almaları kapsamaktadır. Kurumsal hükümler başlığında ise, Türkiye'nin tam üye olmadan GB'ne girmesi dolayısı ile karar mekanizması içinde yer alamaması, bu amaçla yeni bir mekanizmanın bulunması incelenmektedir. Mali konular bölümünde, mali protokollerden ve GB'den dolayı Türkiye'nin kayıpları konusu tartışılmıştır.

Türkiye ile AB'nin AB konusundaki yükümlülüklerini tanımlayan program, GB'nin KP'e göre değil 1990'ların tek pazarı şartlarına göre gerçekleştirmesini öngörmekte idi.

2.2.2.2.6. 1994 Yılı İthalat Rejimi

AB ile GB konusunda Türkiye'nin niyetinin açık bir görüntüsü olarak nitelendirilen ve 31 Aralık 1993 tarihinde yürürlüğe giren ithalat rejimi, teknik düzeyde Türkiye'nin AB ile GATT'a yönelik taahhütlerini yerine getirecek şekilde hazırladığı, GB'ne giden yolda ciddi bir adımdır. Türkiye'nin hassas sektörleri olan otomotiv, ilaç, elektronik ve kimya sektörlerinde indirimler yapılmıştır. 18400 malın gümrük vergi ve fonu düzenlenmiş, 2500 kadar malda Toplu Konut Fonu kaldırılmış ve mevcut Toplu Konut Fonu kesintileri azaltılmıştır. Böylelikle AB ile 3. ülkeler arasındaki koruma net

olarak farklılaştırılmıştır.³⁹

2.2.2.2.7. Türkiye-AB Ortaklık Konsey Toplantısı (19 Aralık 1994)

GB' nin yaşama geçirilmesi açısından büyük önem taşıyan bu toplantı hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. Ortaklık anlaşmaları ve 8 Kasım 1993 tarihindeki tarafları bağlayıcı nitelik taşıyan Ortaklık Konseyi kararına dayalı olarak taraflar arasında otomatik işleyen bir GB sürecine girilmiştir. Teknik düzeyde alınacak kararları izlemek amacı ile 1993 de kurulan Türkiye-AB GB yönlendirme komitesinin hazırladığı taslağın sonuçlandırılarak GB' nin hayata geçirileceği bu son ortaklık konseyi toplantısında Yunanistan'ın engellemeleri nedeni ile bu konuda karara varılması 6 Mart 1995 tarihine ertelenmiştir.⁴⁰

2.2.2.2.8. 1995 Yılı İthalat Rejimi

Bu rejim ile Türkiye GB yolunda yükümlülüklerini yerine getirmeye devam etmiştir. Bu doğrultuda 12 ve 22 yıllık listeler kapsamındaki ürünlerde, %5-10 arasında gümrük vergisi indirimi, %10-15 oranlarında OGT uyumu gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak 1 Ocak 1995 tarihi itibarı ile gümrük vergilerinden 12 yıllık listelerde %90 oranında indirim yapılmış ve OGT uyumlarında %90 ve %85 oranlarına ulaşılmıştır.⁴¹

2.2.2.2.9. Türkiye AB Ortaklık Konseyi Toplantısı (6 Mart 1995)

Brüksel' de yapılan 3. dönem Ortaklık konseyi Toplantısı ile Türkiye AB' ne giden yolda önemli bir adım atmıştır. Bu toplantıda Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına karar verilmiş ve üç belge imzalanarak kabul edilmiştir.⁴²

2.2.2.2.10. Gümrük Birliği Karar Metni

Bu bölüm 64 maddeden oluşmakta ve taraflar arasında malların serbest dolaşımını ve mevzuat uyumu konularını düzenlemektedir. Karara göre 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Türkiye'de ve AB' nin herhangi bir ülkesinde üretilen veya 3. Bir ülke kaynaklı olup AB piyasasına girebilen tarım ürünleri dışında her mal serbest olarak alınıp satılabilecektir. Türkiye AB' ne karşı uyguladığı gümrük vergilerini sıfırlayacak ve Toplu Konut Fonunu kaldıracaktır. Buna karşılık AB bugüne kadar Türk

³⁹ Dünya, 03.01.1994

⁴⁰ TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi, a.g.e, s.43

⁴¹ a.g.e, s.43

tekstiline uyguladığı tüm kısıtlamaları 1 Ocak 1996 tarihinden önce Türkiye'nin gerekli mevzuat uyumunu yapması koşulu ile kaldıracaktır. Aynı karara göre Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren 3. Ülkelere bazı hassas mallarda tek taraflı askıya almak koşulu ile OGT' yi uygulayacaktır.

Kurumsal hükümlere de yer verilen bu metinde taraflar arasında GB konusunda görüş alışverişinde bulunmak, danışmalar yapmak ve Ortaklık konseyine önerilerde bulunmak üzere "Ortak GB Komitesi" ve anlaşmazlıkların giderilebilmesi için de bir hakemlik müessesesinin kurulması öngörülmüştür.

2.2.2.2.11. Ortaklık İlişkisinin Diğer Alanlarda Güçlendirilmesine Yönelik İlkeleri belirleyen Tavsiye Kararı

Bu kararla Türkiye ile AB arasındaki ortaklık ilişkilerinin genişletilmesi ve daha kapsamlı hale getirilmesi amaçlanmıştır. Başta siyasi olmak üzere sosyal, enformasyon ve iletişim, tüketicinin korunması, adalet içişleri ve çevre koruması gibi bir çok alanda işbirliği gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Siyasi mekanizmaların yaklaştırılması amaçlı bu karar ile başbakan, dışişleri bakanları ve üst düzey bürokratların her yıl bir araya gelmeleri öngörülmektedir.⁴³

2.2.2.2.12. Mali İşbirliği Deklarasyonu

Gümrük Birliği'nin getireceği yeni rekabet ortamına sanayi sektörünün uyumunun sağlanması, AB ile altyapı bağlantısını iyileştirmesi (Kara ulaştırması, limanlar, havaalanları, demiryolları, telekomünikasyon elektrik) ve ekonomisi ile topluluk ekonomisi arasındaki farkı azaltabilmesini teminen, Türkiye önemli miktarda bir mali kaynağa ve özellikle uzun dönemli krediler ile teknik yardıma ihtiyaç duyacaktır. Bu amaçla topluluk, Türkiye ile mali işbirliğine Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girişinden önce yeniden başlayacak ve 1995 yılının ilk yarısında mali işbirliğine ilişkin düzenlemelere karar verilecektir.⁴⁴

Bu belgede Türk ekonomisinin GB sonucu oluşacak ihtiyaçlarının karşılanması ve taraflar arasındaki gelişme farkını en az düzeye çekmek amacı ile Türkiye'ye mali

⁴² İKV Dergisi, Kasım 1995, s.11

⁴³ İTO Gümrük Birliği'nin Ekonomik Boyutları ve Malların Serbest Dolaşımı, İstanbul, 1995, s.127

⁴⁴ İKV, Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Toplantısı 6 Mart 1995, İstanbul, 1995, s.37

yardımda bulunulması taahhüt edilmiştir. 1 Ocak 1996 yılından itibaren beş yıl için yapılacak yardımlar toplam olarak 1525 milyon ECU dur. Bu yardımlar AB bütçesinden 375 milyonluk, Akdeniz programında 400 milyonluk ve Avrupa Yatırım Bankasından 750 milyonluk yardımlardan oluşmaktadır. Bunun yanında Türkiye'nin Akdeniz fonundan 700 milyon ECU tutarında bir yardım alma hakkına sahip olacağı belirtilmiştir. Ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, Gümrük Birliği'nin uygulanması sonucunda oluşabilecek ödemeler dengesi darboğazlarının giderilmesi için, Türkiye'nin makro ekonomik yardım adı altında, 300 milyonluk bir yardımdan da yararlanabileceği belirtilmiştir. Son iki rakam kesin olmamakla birlikte, Türkiye'nin elde edeceği toplam yardım miktarı 2.5 milyar ECU' ya ulaşmaktadır. İmzalanan bu kararlara göre GB' nin 1 Ocak 1996'dan itibaren başlayacaktır.

3. GÜMRÜK BİRLİĞİNİN TÜRK BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Türk Beyaz Eşya Sektörü, Türkiye de yaklaşık otuz yıllık geçmişi, Gümrük Birliği süreci boyunca oluşturduğu altyapı ve üretim teknolojisi ile dışa açılmaya yönelik; mevcut kapasiteleri, kalite standartları, iç ve dış ticaret alanları doğrultusunda kapsamlı ve uzun vadeli projelere imza atmıştır.

Kalite Ar-Ge ve yeni ürünlerin teşviki doğrultusunda, Gümrük Birliğinde sektörün avantaj ve dezavantajlarının yakın gelecekte iç dinamikleri harekete geçireceği ortak anlayışı ve sektör için alınması gerekli önlemler bu bölümde ele alınmıştır.

Beyaz Eşya; Dayanıklı Tüketim Mallarının, soğutucular, ev temizlik gereçleri, yemek pişirme araçları, bulaşık makinesi, su ısıtma cihazları gibi ürünlerin üretimi ve pazarlamasını kapsayan, alt sektörlerinden biridir.⁴⁵

Buzdolabı, çamaşır makinesi, çamaşır kurutma makinesi, elektrik süpürgesi, fırın, bulaşık makinesi, ısıtıcılar ve küçük ev aletleri beyaz eşya sektöründe tanımlanmaktadır. Her türün alternatif enerji kaynakları ile çalışabilmesi, değişen teknoloji ve ihtiyaçlar, rekabet gibi nedenler beyaz eşya ürün yelpazesini genişletmiştir.

3.1. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ DÖNEMDE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN YAPISI

GB sürecine girmemiz ile birlikte diğer sektörler gibi imalat sanayi içinde yer alan dayanıklı tüketim malları sektörü de büyük oranda etkilenmiştir. Ancak 1995 yılında sanayi ürünlerinin ihracatının 520.9 oranında artması imalat sanayini olumlu yönde etkilemiştir. Avrupa Topluluğu ile GB öncesinde ithalattaki kayma oranlarının düşürülmesi ve TL nin reel değer artışı sonucunda oranlarının düşürülmesi ve TL nin reel değer artışı sonucunda imalat sanayi ithalatı 1995 yılında %56.1 oranında artmıştır.

Türkiye'de 1980 li yıllarda 1 milyon adet seviyesinde oluşan Beyaz Eşya Pazarı (buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi ve fırın) 1993 yılında 3 milyon

⁴⁵ Vakıfbank, "Beyaz Eşya Sektörü", Sektör İncelemesi. Ankara. 1994, s.8

adet/yıla ulaşmış, ancak 1994 de yaşanan ekonomik olumsuzluklar neticesi 1995 yılında 2.5 milyon adede gerilemiştir. 1995 yılı itibariyle Türkiye'deki hane sayısının 12.8 milyon olduğu kabul edilmektedir. Bu hanelerin yüzde 99 unda buzdolabı, yüzde 46 sında otomatik çamaşır makinesi yüzde 13 de bulaşık makinesi ve yüzde 58 inde fırın mevcuttur.⁴⁶ Türkiye'de bugün itibariyle ulaşılan Beyaz Eşya penetrasyon oranları Avrupa ortalamalarının altında kalmaktadır. Örneğin, Avrupa'da ortalama yüzde 35 penetrasyonu olan bulaşık makineleri Türk evlerine henüz yüzde 13 civarında girebilmiştir. Diğer taraftan Türkiye'de kentsel ve kırsal kesimlerdeki beyaz eşya sahiplik oranları oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Otomatik çamaşır makinelerinde kentsel kesimde yüzde 62 olan penetrasyon, kırsal kesimde yüzde 23'e düşmektedir. Beyaz eşya talep yapısı incelendiğinde, bulaşık makinesi gibi Türkiye pazarına göreceli yeni girmiş ürünlerde ilk alımların talebinin yüzde 90 ını oluşturduğu görülmektedir. Buzdolabında ise talebin yüzde 45 lik kısmını ilk alımlar teşkil etmekte yüzde 65 lik bölüm yenileme alımları olmaktadır. Türkiye'de yenileme alımları neticesi açığa çıkan eski ürünler genelde aynı aile tarafından kullanılmaya devam edilmekte veya kullanılmak üzere başkalarına verilmektedir. Bu olgu ürünlerin tahmin edilen ortalama ömürlerinden daha uzun kullanımda kalmalarına yol açmaktadır. Beyaz eşya üreticilerinin zaman zaman uyguladıkları değiştirme kampanyaları bu oluşumu engelleyerek yeni talep yaratmaya yöneliktir. Türkiye'de son yıllarda hızlanan kentleşme, çalışan kadın sayısındaki artış, altyapı gelişimleri, yaşam tarzlarındaki değişimler Beyaz Eşya talebini artıracak bir şekilde gelişmektedir. Ancak bu gelişmelerin neticesi pazar olması gereken hacime henüz ulaşamamış durumdadır. Gelişmiş ülkelerde ihtiyaç maddeleri arasında yer alan Beyaz Eşya ürünlerinin Türkiye'de lüks mal sınıfına sokularak en yüksek oranda KDV ye tabi olması, reel gelirlerin ve gelir dağılımının olumsuz yönde gelişmesi, beyaz eşya pazarının olması gereken hacime ulaşmasını engellemektedir. Gümrük Birliğine uyum süreci içinde kaldırılan gümrük vergileri ve fonları telafi amacıyla Özel Tüketim Vergisi uygulanacak mallar listesine dayanaklı tüketim mamulleri de dahil edilmiştir. Bu ürünler için

⁴⁶ "Sektör Analizi" Forum, Kasım 1996, s.22

belirlenecek ÖTV oranları KDV uygulamasından kaynaklanan olumsuz etkileri artıracak seviyede olmamalıdır. Gümrük birliğinin gündeme gelmesiyle Türkiye, 60 milyonluk nüfusu ve düşük sahiplik oranlarıyla yabancı markalar için hedef pazarlardan biri durumuna gelmiş ve buna paralel olarak Türkiye pazarında marka ve model çeşitliliği son yıllarda süratle artmıştır. Batı pazarlarındaki durağanlaşma veya daralmaları bu gelişmelere hız vermiştir. Türkiye'ye yeni gelen markalar mevcut dağıtım kanallarına girme veya kendi dağıtım teşkilatlarını kurma çabaları içindedirler. Türkiye de imalat yatırım yapan Avrupalı üreticiler de mevcuttur. Türkiye deki genç nüfus, sosyal dinamizm ve iyileşen gelir seviyeleri beyaz eşyadaki potansiyele talebin boyutlarını belirlemektedir. Önümüzdeki yıllardaki ekonomik gelişmelere bağlı olarak bu potansiyelin açığa çıkacağı beklentisi Türkiye pazarını yerli ve yabancı üreticiler açısından cazip kılmaktadır. Arz tarafındaki bu gelişmelere paralel olarak, kitlesel iletişimin artması, seçeneklerin çoğalması ve ekonomik koşullar nedeniyle Türk tüketicisi de beyaz eşya alımında daha bilinçli davranarak alımlarında ihtiyaçlarına uygun, ödediği bedelin değerini alabileceği ürünlere yönelmeye başlamıştır.

3.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SONRASINDA BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE GÖZLENEN GELİŞMELER

3.2.1 GÜMRÜK BİRLİĞİNE GEÇİŞ DÖNEMİ

Türkiye Gümrük Birliği sürecine 1.1.1996 tarihinde girmiştir. Bu tarihten itibaren Avrupa Birliği menşeli sanayi ürünleri ithalatında uygulanan her türlü gümrük vergisi, eş etkili vergiler kaldırılmış ve hiçbir şekilde miktar kısıtlamasına gidilmeyeceği kararı alınmıştır.

Üçüncü ülke menşeli sanayi ürünleri ithalatında da Avrupa Birliğinin OGT ile belirlenen koruma oranlarını uygulamaya başlamıştır. OGT nin Türkiye tarafından uygulanışı 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı ortaklık konseyi kararı ile belirlenmiştir. Buna göre toplulukta yada Türkiye'de ithalat işlemleri tamamlanmış ve ödenmesi

gereken gümrük vergisi ve eş etkili vergileri tahsil edilmiş olan 3. ülke menşeli ürünler toplulukta yada Türkiye’de serbest dolaşıma girebilir.⁴⁷

Diğer bir değişiklik de sanayi ürünlerinden tahsil edilen Toplu Konut Fonu 31.12.1995 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.

Gümrük Birliği ile ithalatçı belgesi kaldırılmış aynı zamanda daha önce düzenlenen gümrük çıkış, gümrük giriş, transit, antrepo, ve aktarma beyannameleri yerine tek tip beyanname düzenlenmiştir. Tek tip Gümrük beyannamesi bürokrasiyi azaltarak gümrük işlemlerini kolaylaştırmış buda ihracat işlemlerine kolaylık ve zaman tasarrufu getirmiştir.

Türkiye nin GB girmesi Türk üreticilerinin AT ticari mevzuatlarına uymaları zorunluluğunu getirmiştir. Üreticilerimizin iç ve dış pazarda pay alabilmeleri ancak rekabet edebilecek kalitede ürün üretmeleri ile mümkün olabilecektir.

Beyaz eşya ve elektronik sektörü günümüz dünyasında en hızlı gelişme gösteren sektörlerden birisidir. Teknolojinin oldukça hızlı ilerlemesi, toplum kalite yönetiminin büyük önem kazanması “müşteri değeri” konusunu ön plana çıkarmıştır. Oldukça mücadeleci olan bu sektörde hızlı gelişme göstermeyen, yeniliklere açık olmayan firmalara yer yoktur. Eğer gelişmek isteniyorsa, yenilikler ve özellikle teknoloji mevcut duruma entegre edilerek uygulanmalıdır.

Beyaz eşya ve elektronik sektörü siyasi ve ekonomik gelişmelerden çabuk etkilenen sektörlerden birisidir. Tüketiciyi direk etkileyen siyasi ve ekonomik kararlar bu sektördeki satışları olumlu ve olumsuz yönde geliştirebilmektedir. Ülkemizin ekonomik istikrara kavuşması bu sektördeki insanları rahatlatacaktır.

GB öncesi beyaz eşyadaki koruma oranları ortalama olarak 1992 den 1995 kademeli olarak %50 li oranlardan %9 lu oranlara düşürülmüştür. Dolayısıyla ile GB yumuşak geçiş için AB ile Türkiye arasındaki gümrük oranlarındaki bu indirim, hazırlık açısından sektörün yararına cereyan etmiştir. Bunun yanı sıra yurt içinde üretilen beyaz eşyanın bünyesine giren ithal malzemelerdeki maliyetlere yansıyan avantajı ise satış fiyatları itibarı ile %1.5 fazla kalmıştır. Dolayısı ile AB den ithal edilen ürünler yaklaşık

⁴⁷ <http://www.Foreigntrade.gov.tr>, "Gümrük Vergisi İndirimi ve OGT uyumu" s. 1

7.5 mertebesinde bir avantaj ele geçirmiştir. İlk aylarda enflasyonist ortam, kurlardaki artışlar ve ithalatçıların bu avantajı halka yansıtması gibi durumlardan dolayı bu ürünlerde hissedilir bir ucuzluk yaşanmamıştır. Bütün bunlara rağmen rekabetin yoğunlaşması, ithalatın artması, yeni ürünlerin de devreye girmesi ile sektöre bütün olarak bakıldığında, yapılan zamlar aynı dönemdeki enflasyon oranının altında kalmıştır, buda tüketici açısından bakıldığında piyasaya göreceli bir ucuzluk getirmiştir.⁴⁸

3.2.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SONRASI DÖNEMİ

1 Ocak 1996 da dahil olduğumuz GB nin Türk sanayi için destekleyici ve geliştirici bir unsur olmuştur. GB Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirerek AB girmesi için de çok önemli fırsattır. AB ile oluşturulan gümrük birliği sonrasında AB ülkelerinden yapılan ithalatta gümrük vergisi ve fon uygulaması kaldırılmıştır. Televizyon dışındaki diğer ürünler için 3. ülkelerden yapılan ithalatta alınan gümrük vergileri önemli ölçüde azalmıştır. GB ithalat maliyetini düşürmesi nedeniyle, dayanıklı tüketim malları ithalatı ve AB ülkelerinin ithalattaki payı artmıştır. Dayanıklı tüketim mallarının ithalatında: AB ülkeleri ve diğer ülkeler için beliren gümrük vergisi ve fonları AB ile oluşturulan Gümrük Birliği sonrası değişmiştir. Dayanıklı tüketim malları ithalatı öncelikle "high end" olarak nitelendirilen ve yurt içinde üretilmesi ekonomik olmayan ileri teknoloji ve lüks modelleri kapsamaktadır. Tüketiciler öncelikle yaygın bayilik sistemine sahip taksitli ve kampanyalı satış olanakları sunar ve satış sonrası hizmet noktaları ağını oluşturmuş yerli üreticileri tercih etmektedir. Ancak GB sonrasında yabancı ortaklı üreticiler ürün çeşitlemesine gitme amacıyla ithalatlarını artırmış ve böylelikle ithalatın iç tüketimde %10 lar seviyelerinde seyreden payı artış göstermiştir. Bu paralelde sektörde rekabetin artması beklenmektedir.⁴⁹

⁴⁸ Forum, a.g.e, Kasım 1997

⁴⁹ a.g.e

TABLO: 2 GB Öncesi ve Sonrası Vergi ve Fonlar

		Gümrük	Vergisi(%)	Fon
		AB	Diğer	\$/Adet
Buzdolabı	<i>GB öncesi</i>	3	9.1	21
	<i>GB sonrası</i>		3	
Çamaşır Makinesi	<i>GB öncesi</i>	3	10	21
	<i>GB sonrası</i>		4.3	
Bulaşık Makinesi	<i>GB öncesi</i>	0.9	4.9	45
	<i>GB sonrası</i>		2.8	

Kaynak: Forum, a.g.e, Kasım 1997

3.3. TÜRKİYE’NİN REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

3.3.1. MALİYETLER

İşletmelerin sürekliliğinin yani yaşamının devamını dolayısı ile rekabet gücünü belirleyen faktörlerin başında gelmektedir. Maliyetler; işgücü maliyeti, sermaye maliyeti, vergiler gibi girdileri etkilerken, bunlardan birinin yüksek olması üretim maliyetini dolayısı ile ürünün satış fiyatını etkileyeceği için, firmaların rekabet gücünde olumsuz etki yaratması doğaldır.

Rekabet gücünün en önemli değişkeni olan işgücü maliyeti, brüt ücret, işveren tarafından işçiye ödenen sosyal güvenlik primleri, fonlar, kreş, eğitim, spor gibi sosyal harcamalar ile kıdem ve ihbar tazminatından oluşmaktadır.

Ülkemizde, ücret konusunda; işgücü için harcanan miktarın yaklaşık üçte ikisinin üretim ve verimlilik haricindeki giderlere ait olması, üretim ile ilgili olmayan sosyal amaçlı fonların oranının Avrupa birliği ülkelerindeki oranlara göre oldukça yüksek oluşu, enflasyon oranının oldukça yüksek düzeyde seyretmesi, devlet tarafından ücret üzerinden yapılan kesintilerin yüksekliği ve sendikaların verimlilikle ilişkisi bulunmayan yüksek ücret taleplerinde bulunmaları, rekabet gücünün iyileştirilmesi için

düzeltilmesi gerekli çarpıklıklar ve olumsuzlukların başında gelmektedir.⁵⁰

3.3.2. VERİMLİLİK

Verimlilik, işgücü verimliliği, sermaye verimliliği ve toplam faktör verimliliği olarak üç ayrı açıdan incelenmektedir. En büyük öneme sahip olan işgücü verimliliği konusunda, ülkemizi Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırdığımızda, Türk imalat sanayii işgücü verimliliğinin Avrupa Birliği üreticilerinin 1/7 si civarında olduğu ortaya çıkmaktadır.⁵¹

Türk ekonomisinde 1980 li yıllarda uygulanan sosyo-ekonomik politikaların verimlilik artırıcı tedbirleri içermemesi, verimliliğin artırılmasına yönelik bilinçli teknoloji seçimi, planlı eğitim ve işgücü kalitesi artırılması konuları üzerinde yeterince durulmaması bu sonucu doğurmuştur.

Ücret artışlarının, verimlilik artışının yüzdesi olarak değerlendirildiği teşvikli ücret sistemlerinin, Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de uygulanmaya başlanması, bu konuda alınması gerekli önlemlerin başında gelmektedir.

3.3.3. KARLILIK

Dışa açılma ve artan küreselleşme ile artan rekabet, firmaları verimli çalışmaya zorlayarak karlılığı ön plana çıkarmaktadır. Aynı girdiler ile daha fazla üreterek daha fazla kar eden firmalar ayakta kalabilmekte, diğerleri piyasadan çekilmek zorunda kalmaktadırlar.

1994 yılında ülkemizin içine girdiği kriz konucu ekonomisinde %6 oranında bir küçülme, kapasite kullanım oranlarında düşüş ve üretimde %5.7 lik bir azalma meydana gelmiştir. Bu olumsuzlukların aksine rant kesimi büyümüş, ranttan elde edilen kazancın üretimden elde edilen kazanca göre daha rahat elde edilebilir hale gelmiş ve firmalar karlılık oranlarının sermayelerini üretim için kullanmak yerine rant geliri elde etme amaçlı kullanarak artırmışlardır.

3.3.4. DEVLETİN ROLÜ

Devlete düşen en büyük görev, istikrarlı bir makro ortam oluşturmak, paranın istikrarını ve ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Ve kamu sektörünü de küçülterek kamu

⁵⁰ TİSK, a.g.e, s.40

⁵¹ a.g.e, s.50

harcamalarını azaltmak ve böylelikle kamu açıklarını düşürerek vergi oranlarını indirmek de devletin görevlerindedir.

3.4. BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR

3.4.1. GENEL SORUNLAR

Özellikle son 50 yılda pek çok hızlı gelişmelere tanık olan Türkiye, her gün biraz daha çehresini değiştirmektedir. İnsanından, kültürüne, yaşam biçimine kadar yansıyan bu değişimler, tüm diğer alanlarda olduğu gibi Türk beyaz eşya sektörünü de etkilemektedir.

Günümüz Türkiye'si bir yandan geniş nüfusuyla dinamizmini her geçen gün artırırken, diğer yandan sosyolojik değişime uğrayarak, geniş aile yapısını hızla terk edip çekirdek aileye doğru kaymaktadır. Ve bu değişim hiç kuşkusuz yeni alanların, yeni sektörlerin doğmasına yol açmaktadır.

Bu değişimin tırmandırdığı sektörlerden ilk sıralarda yer alan beyaz eşya sektörüdür. Özellikle genç nüfusuyla bilinen Türkiye, nüfus artış hızını eskiye oranla yavaşlatmasına rağmen, aile yapısındaki sosyolojik değişimden dolayı, tüm dünya beyaz eşya sektörü için oldukça cazip bir pazarı oluşturmaktadır. Dolayısıyla diğer sektörlerde henüz yabancı sermaye girişi tam olarak sağlanamazken, beyaz eşya sektörü yabancı sermaye ortaklıklarını çoktan tamamlamış bulunmaktadır.

Türk tüketicisinin tercihi ağırlıklı olarak yerli ürünlerdedir. Gerek servis ve dağıtım ağının yerleşmesi, gerekse Türk ürünlerinin kalite açısından ithal ürünlerinden geride kalmaması, Türk tüketicisini böyle bir tercih yapmasını sağlamıştır.

Geniş anlamda ele aldığımızda, yalnızca beyaz eşya sektörünün değil, bir ülkenin yaşayabileceği önemli problemlerden biri, siyasi istikrarsızlık ve dengesiz ekonomik politikalar. Türkiye, her yıl gelişen ve büyüme ekonomisine rağmen, çeşitli dönemlerde söz konusu politikalar sebebiyle ortaya çıkan duraklamalar neticesinde, yeterli birikimleri temin edememiştir. Zaman ve yeterli kültürel, siyasi, ekonomik birikim çözümleri de beraberinde getirecektir.

Sektörün bütün bu olumlu gelişmelere karşın gerek iç pazarda, gerekse dışa yönelik olarak birtakım önemli sorunları bulunmaktadır.⁵²

Türkiye de tüketiciler dükkan dükkan dolaşarak beyaz eşya alımı yapmaktadır. Oysa Avrupa da raf rekabeti hakimdir. Yani her markaya ait ürünler herhangi bir hipermarketin rafında sergilenmektedir. Bu da tüketiciye anında karşılaştırma olanağı vermektedir. Türkiye'de dükkan rekabetinin hakim olması tüketicinin ürün hakkında bilgi almasını zorlaştıran bir etkidir. Sektörde aynı mal yada hizmeti üreten firmalar azami kar oranını sağlamak amacıyla fiyat artışlarını birlikte saptayarak piyasaya empoze etmektedirler. Beyaz eşya pazarının %60 ının Koç Grubunun, %20 sinin Profilo Grubunun elinde olması tekelleşmeye örnek teşkil etmektedir. Koç Grubu aynı zamanda pazarda satış şartlarını da belirlemektedir.⁵³

Doğubank gibi spot piyasalarda satılan malların ithal edilerek vergi denetiminden yoksun, gerçek satış fiyatına göre %25-30 daha ucuza satılması da ithal mal satıcıları ile yerli üreticiler arasında haksız rekabete yol açmaktadır.

Dünya beyaz eşya pazarında faaliyet gösteren üreticileri dünya şirketleri, uluslar arası şirketler ve ulusal şirketler olmak üzere üç ana gruba ayırmak mümkündür. Whirlpool-Philips, Electrec-Hot Point, Maytag-Hoover dünya şirketlerinin önde gelen örnekleridir. Ariston Meloni, Miele, AEG uluslararası firmalara örnektir. Fransa da Thomson, İngiltere de Lee, Türkiye de Arçelik ise ulusal şirketler arasında sayılabilmektedir. Günümüzde beyaz eşya pazarının %20 si Uzak Doğu, %25 i AB ve EFTA ülkelerinin elinde olup, ciro olarak %70 i uluslar arası dört şirkete aittir.

Beyaz eşya satışları, fiyat artışlarının yüksek olduğu dönemlerde dahi aynı hızla devam etmektedir. Bu yüzden sektörün enflasyondan negatif etkilendiğini söylemek doğru değildir. Hatta stoklu çalışan firmaların ani fiyat artışlarında önemli karlara ulaştığı bilinmektedir.

Beyaz eşya artık zorunlu ihtiyaç malzemesi haline gelmesine rağmen lüks tüketim malları kapsamında değerlendirilerek %23 KDV oranına tabi tutulması sektörün bir diğer sorununu oluşturmaktadır.

⁵² İSO, Mayıs 1996, sayı 362

⁵³ "Sektör Analizi" Ekonomik Trend, 8 Eylül 1996

Bu oran bütün dünya ülkelerinden Amerika da %15, Fransa da %18.6, Belçika da %20.5⁵⁴ Almanya %15, İngiltere %17.3, İtalya %19,⁵⁵ gibi oranla uygularken Türkiye nin %23 lük oran hem üreticiler hem de tüketiciler için oldukça yüksek olmaktadır. Yine yıllardır beyaz eşya sektöründe sorun olmaya devam eden diğer bir konu ise, Gümrük Hattı Dışı Mağazalar ve permi yoluyla Türkiye ye sokularak Doğubank vb. yerlerdeki malların her türlü vergi denetiminden muaf olarak ucuz satılması ve yerli üretim ile haksız rekabete girmesidir. Yerli üreticilerin Türk standartlarına uyumu, servis ve yedek parça konularında sıkı denetim altında olmalarına karşın Gümrük Hattı Dışı Mağazalar, Doğubank vb. gibi kanallar veya serbest ithalat yoluyla gelen mamullerde bu denetim yapılmamaktadır.⁵⁶

3.4.2. EKONOMİK KRİZİN BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

- İstihdam tehlikeye girmiş, konjonktürel işsizlik gündeme gelmiş ve ücretsiz izinler başlamıştır.
- İç satışların düşmesi nedeniyle mamul, yarı mamul ve hammadde stokları artmıştır.
- Öz sermayeler azalmış, kaynak aktarma imkanları kısıtlanmıştır.
- Toplam kalite felsefesi yönündeki çalışmalar ve özellikle yatırımlar durma noktasına gelmiştir.
- Bankaların yüksek faiz politikaları nedeniyle tamamen öz kaynaklara yönelinmiş, bu da finansman sıkıntısına neden olmuştur.
- Türk pazarına bakarak ortak yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcıların tereddüt içine girmeleri ile önemli bir kaynak transferi ve istihdam imkanı kaçırılmıştır.
- Leasing yoluyla makine-teçhizat alan ve geri ödemelerini bir üretim ve verim hesabına göre programa bağlayan küçük sanayiciler zor duruma düşmüşlerdir.
- Sektör, ağır vergi yükü nedeniyle (ek vergiler) kayıt dışı ekonomiye doğru itilmiştir.
- Bu sektörün ilişkide bulunduğu 1500 civarındaki yan sanayi dar boğaza sürüklenmiş, borçlarının aciliyet kazanmasına neden olmuştur.

⁵⁴ a.g.e

⁵⁵ İzmir Ticaret Odası, "Beyaz Eşya Sektörü", İzmir 1995, sayı 10

⁵⁶ a.g.e

3.5. BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

3.5.1 SEKTÖRÜN AVANTAJLARI

Türkiye'deki durum incelendiğinde bazı sosyal ve ekonomik faktörlerdeki değişimin bu sektöre olan talebi etkilediği görülmektedir. Teknik ve ticari alanda dünya devleriyle işbirliğinin geliştirilmesi, ekonomik alanda devletin süratle üzerine düşen görevleri yerine getirmesi, kaliteli insan kaynağı sayesinde, Türkiye'nin uluslararası Beyaz Eşya sektöründeki rekabet gücünü arttıracaktır.

- Avrupa çizgisinde ürün çeşitleri
- Modern üretim teknolojisi
- Yüksek entegrasyon ve katma değer
- Ekonomik ölçekli üretim kapasiteleri
- Yaygın dağıtım satış ve servis örgütü
- Tüketici danışma servisi ve tatminkar servis oranı
- Stratejik coğrafi konum

3.5.2. SEKTÖRÜN DEZAVANTAJLARI

Avrupa çizgisinde ürünler, modern teknoloji kullanımı, güçlü AR-GE çalışmaları, yetişmiş eleman niteliği, yüksek entegrasyon, katma değer, stratejik coğrafi konum ve kuvvetli yerli marka gibi önemli avantajlara sahip olan Beyaz Eşya sektörünün sorunları sektör dışı kaynaklıdır.

- Malzeme, enerji ve benzeri girdi maliyetlerinin yüksekliği
- Finansman maliyetinin dolar bazında aşırı yüksekliği
- Yüksek vergi oranları
- Yatırım amortisman yükü fazlalığı
- Yatırım& Ar-Ge teşviklerinin azaltılması
- Kaçakçılık & Anti-damping önlemlerinin yetersizliği
- İhracatta mevzuatın ağır işlemesi

3.6. BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE GÖZLENEN GELİŞMELERİN ÜRÜN BAZINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.6.1. BUZDOLABI

3.6.1.1 Arz ve Talep:

Ülkemizde buzdolabı sektöründe faaliyet gösteren firmalar Arçelik, Bosch-Siemens-PEG ve Merloni olup toplam kapasiteleri 1991 yılından bu yana 2.000 000 adet olarak gerçekleşmiştir. Üretim yıllar itibarıyla artış göstermiş ve 1991 den bu yana yılda ortalama %12 oranında artışla 1995 yılındaki %29 oranındaki üretim artışının etkisiyle %82 olarak son beş yıllık en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 1991 yılında 1.126 adet düzeyindeki üretim, 1996 yılında 1.638 adet düzeyine yükselmiştir. 1997 nin ilk 9 ayında 1 milyon 446 bin üretimle geçen yılın aynı dönemine göre %14 üretim artışı yaşanmıştır.⁵⁷

Kapasite kullanımı artan üretim paralelinde yükselmiştir. 1991 yılında kapasite kullanımı %51 düzeyinde iken 1995 yılında son 6 yılın en yüksek düzeyi olan %82 seviyesine ulaşmıştır. Buzdolabı ithalatı, döviz kurları paralelinde hareket etmiştir. Türk lirasının 1993 yılında aşırı değer kazanması paralelinde %153 artan ithalat 1994 yılında döviz kurunun hızlı artışı sonucunda %48 düşüş göstererek 57 bin adet olarak gerçekleşmiştir. 1995 yılında Türk lirasının değer kazanması ve gümrük vergilerinin AB ile gümrük birliğine giriş aşamasında kademeli olarak azaltılması paralelinde buzdolabı ithalatı yüzde 19 artışla 68 bin adet olmuştur. 1996 yılında Türk lirasının değerini koruması ve AB ile oluşturulan gümrük birliği sonucunda AB ülkeleri kaynaklı ithalatın %7 ucuzlaması paralelinde ithalat %109 artışla 142 bin adet olarak gerçekleşmiştir. İthalat yurtiçi talebin 1993 te %11 ini, 1994 te %7 sini, 1995 te %8 ini ve 1996 da %13 ünü karşılamıştır.⁵⁸ İthal buzdolabı birim fiyatlarının, ihraç birim fiyatlarının yaklaşık üç katı düzeyinde olmasından anlaşılacağı üzere, ithalat yurtiçinde üretilmesi ekonomik olmayan üstün teknoloji içeren, geniş hacimli lüks modelleri kapsamaktadır. 1995 te ithalatın %61 Güney Kore den, %34 ü ise AB ülkelerinden gerçekleştirilmiştir. 1996 yılında ithalatın %69 u Güney Kore den, %9 Almanya dan ve

⁵⁷ Forum, Kasım 1997, s.36

%7 si ABD den gerçekleşirken, % 20 si AB ülkelerinden gerçekleşmiştir. 1996 yılında ithalatta görülen % 109 oranındaki artışın yanında birim fiyat %6 azalmıştır. %98 gibi yüksek bir penetrasyon seviyesi olan buzdolabının iç satışları 1991-93 döneminde 810-850 bin adet civarında gerçekleşirken, 1994 yılında ekonomik kriz nedeniyle tüketicinin ihtiyacının ertelemeyle %14 azalarak 729 bin adet seviyesine inmiştir. İç satışlar 1995 yılında %14 artışla 834 bin adede yükselmiştir. 1996 yılında iç satışlar %16 artışla 696 bin adet düzeyine çıkmıştır. İç satışların, her yıl gerçekleşen 450-500 bin evlenme, hafta sonu evleri, yazlık evler gibi 2. veya 3. evlerin buzdolabı ihtiyacı, hiper marketlerden yapılan haftalık alışverişlerin büyük hacimli, yeni buzdolabı talebi yaratması ve no-frost gibi en son teknoloji içeren modellerin yenileme talebini canlandırması paralelinde arttığı görülmektedir. İç satışlarda, Arçelik birinci, Bosch-Siemens-Profilo ikinci sırayı almaktadır. İhracatta 1993 te%68, 1994 te %25 ve 1995 te %37 artış sağlanarak 1995 te 802 bin adet buzdolabı dış pazarlara satılmıştır. Üretimin 1993 te %38 i, 1994 te %46 sı, 1995 te %49 u ve 1996 da %39 u ihraç edilmiştir.⁵⁹ 1996 yılında buzdolabı ihracatında iç satışlarda %16 büyümenin getirdiği canlılığın etkisiyle azalma görülmüştür. Buzdolabı ihracatı “low-end” olarak nitelendirilen ve ithal ürünlere kıyasla düşük fiyatlı ürünler kapsamında gerçekleşmektedir.

3.6.1.2. Beklentiler:

Buzdolabı üretiminde 1995 ve 1996 yıllarında kapasite kullanım oranının %82 ile son yılların en yüksek düzeyine ulaşması nedeniyle 1997 yılından itibaren sektördeki firmaların kapasite artışına ve modernizasyon yatırımlarına gitmeleri ile üreticiler devreye girmiştir. AB ile Gümrük Birliği oluşturulması kapasite fazlası olan ve yatırım yapmak isteyen yabancı üreticilerin yerli üreticilerle stratejik ortaklıklar oluşturmasını, ithal hammaddelerin ucuzlaşmasının da etkisiyle, cazip hale getirmiştir. Üretim ihracat ve iç satışlar paralelinde artış göstermektedir. Yabancı ortakları olan yerli üreticilerin Gümrük Birliği avantajından faydalanarak ürün çeşitlemesine gitme amacıyla yurtiçinde üretilmesi ekonomik olmayan modelleri ithal etmeleri ve pazara üretici olarak katılmayı planlayan firmaların üretime geçmeden önce ithalat yapmaları

⁵⁸ a.g.e.

⁵⁹ a.g.e.

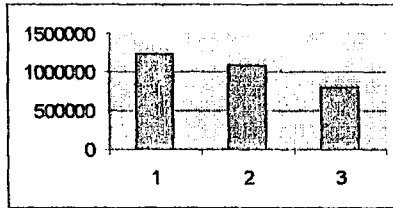
ile ithalatın artış göstermesi beklenmektedir. İç satışların, ekonomik büyüme ve ürün teknolojisindeki gelişmeleri yakalayan modellerin yenileme talebini canlandırması beklenmektedir.

BESD verilerine göre 1998 in Ocak-Temmuz aylarını kapsayan ilk yedi aylık dönemde buzdolabı üretimi 1997 yılının aynı dönemine göre %7, 1996 yılının aynı dönemine göre ise %13 artış göstermiştir. İç piyasa satışlarında ise 1997 yılına göre %17, 1996 yılına göre %49 artış gerçekleşmiştir.⁶⁰

BESD rakamlarına göre, 1999 un ilk ayındaki göstergelere bakıldığında iç satışlarda geçen yıla oranla %35 e varan gerilemeler görülmektedir. Ocakta 112 bini aşkın buzdolabı üretilirken, bunun yarısı ancak satılmıştır. 1999 Haziran ayında ise iç satışlarda 1998 Haziran ayına göre %10 gerileme görülmektedir. 1999 altı aylık döneminde ise iç satışların 1997 yılı aynı dönemine nazaran %4 artmış olduğu görülmektedir.

TABLO: 3 İÇ SATIŞLAR

İÇ SATIŞ	1998	1997	1996
Adet/yıl	1.231.910	1.083.198	794.544
Yüzde	155	136	100

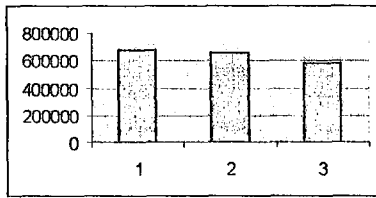

Kaynak: Besd, a.g.e.

⁶⁰ "Beyaz Eşyacılarda Endişe", Dünya Gazetesi, 18.08.98

TABLO: 4 İHRACAT

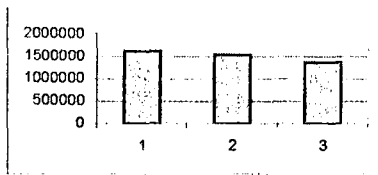
İHRACAT	1998	1997	1996
Adet/yıl	679.569	656.822	574.075
Yüzde	118	114	100

Kaynak: Bcsd. a.g.e.

TABLO: 5 ÜRETİM

ÜRETİM	1998	1997	1996
Adet/yıl	1.619.908	1.537.843	1.358.605
Yüzde	119	113	100

Kaynak: Bcsd. a.g.c

TABLO: 6 BUZDOLABI ARZ TALEP DENGESİ**BUZDOLABI ARZ TALEP****DENGESİ****Değişim (%)**

	1995	1996	1997	96/95	97/96
Fiili					
KAPASİTE	2000000	2000000	2400000	0	20
ÜRETİM	1637309	1800000	1950000	10	8
KKO %9	82	90	81		
İÇ SATIŞLAR	833775	875000	910000	5	4
İTHALAT	67773	75000	90000	11	20
İHRACAT	801688	900000	1040000	12	16
İÇ TÜKETİM	901548	950000	1000000	5	5
TOPLAM	1703236	1850000	2040000	9	10
TALEP					
İTHALAT/İÇ	8	8	9		
TÜKETİM					
İHRACAT /İÇ	49	50	53		
ÜRETİM					

Kaynak: Besd, a.g.e

TABLO: 7 2000 e DOĞRU BUZDOLABI

Adet	1996 /Fili	2000
Kapasite	2000000	2800000
Üretim	1637812	2020000
KKO(%)	82	72
İç Satış	969350	1750000
İthalat	141943	500000
İhracat	640500	770000
İç Tüketim	1111293	2250000
Toplam Talep	1751793	3020000
İthalat/İç Tüketim	13	22
İhracat/Üretim	39	38

Kaynak: Forum, a.g.e

TABLO: 8 SENELER İTİBARIYLA ÜRETİM ADETLERİ

Yıl	Üretim
80	533000
81	572000
83	434000
85	463000
86	635000
91	1026075
92	1087416
93	1247076
94	1265135
95	1620919
96	1638018
97	1849513
98 *	1238000

Kaynak: Besd, Temmuz 1998

* Rakamlar 7 aylık verilerdir.

TABLO: 9 BUZDOLABI ÜRETİM VE SATIŞ RAKAMLARI**BUZDOLABI (Ev Tipi) (105-155 ayaklısı)**

sektörü	yıl	İşyeri sayısı	Üretim(ton)	Satış(ton)
Devlet	1988			
Özel		4	794,081	783,941
Devlet	1989			
Özel		4	699,67	716,363
Devlet	1990			
Özel		5	782,821	733,013
Devlet	1991			
Özel		3	723,309	765,586
Devlet	1992			
Özel		4	856,774	841,702
Devlet	1993			
özel		4	854,753	810,618
Devlet	1994			
Özel		4	760,404	728,808
Devlet	1995			
Özel		4	1,119,785	1,043,096
Devlet	1996			
Özel		3	1,149,355	963.374
Devlet	1997			
Özel		3	1,325,940	1.464.279
	1998			
		3	666,862	1.497.779

Finansal Forum, 28 Eylül 1998, s.9

*Bilgiler kamu kesimine ait tüm imalat sanayi işyerleri ile, 10 ve daha fazla kişi çalıştıran özel sektör imalat sanayi işyerlerinin katma değerinin yaklaşık %80 nini oluşturan büyük ölçekli imalat sanayi işyerlerine aittir.

3.6.2. OTOMATİK ÇAMAŞIR MAKİNESİ

3.6.2.1. Arz ve Talep

Otomatik çamaşır makinesi üretiminde en önemli artış Güney Kore, Çin ve Türkiye de görülmüştür. Türkiye nin üretimi yılda yüzde 12.44 büyüme göstererek

başarılı bir performans sergilemiştir. Dünyada en büyük otomatik çamaşır makinesi üreticisi ülkeler Çin, ABD, İtalya ve Japonya dır.

Dünya ihracatında Avrupa ülkeleri %76 pay almıştır. İtalya %38 ve Almanya %20 pay ile otomatik çamaşır makinesinin önde gelen ihracatçılarıdır. Dünya ithalatında Avrupa ülkeleri %63, Asya ülkeleri %17 ve Amerika %15 pay almıştır. Başlıca ithalatçı ülkeler ise Almanya %11, Fransa %10, İngiltere %9 ve Hollanda %8 olarak sıralanmaktadır.

Otomatik çamaşır makinesi sektöründe faaliyet gösteren firmalarımız Arçelik, Bosch, Siemens-Profilo ve Merloni olup toplam kapasiteleri 1996 yılı itibariyle 1.200.000 adettir. Üretim yıllar itibariyle artış göstermiş, 1991 deki 617 bin adet düzeyinden, yıllık ortalama %22 artışla, 1993 te 914 bin adet düzeyine çıkmıştır. 1994 te yüksek faizli ve şok kur artışı ekonomik ortamın yarattığı talep daralması ve kapasite azalması etkisiyle üretim %18 düşmüştür. 1995 yılında ekonomideki büyüme paralelinde üretim %11 artarak 827.746 adet düzeyine yükselmiştir. 1996 yılında üretim, iç pazarda yaşanan canlanma paralelinde %20 artışla 992.753 adet olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında otomatik çamaşır makinesi üretiminde kapasite kullanma oranı artan üretime rağmen 200 bin adet kapasite artışı sonucunda, 1995 yılında olduğu gibi %83 düzeyindedir. Otomatik çamaşır makinesinde, 1998 yılında üretimdeki artış 1997 ye kıyasla %13, 1996 yılına göre ise %46 artış gerçekleşmiştir.⁶¹ 1997 nin ilk 9 ayında ise üretim geçen yılın aynı dönemine göre %38 artarak 1 milyon 33 bine çıkmıştır.

İthalat döviz kurlarının artışının enflasyon oranının üzerinde seyretmesi paralelinde, 1994 te %14 azalarak 46 bin adet düzeyine inmiş, 1995 te kur artışlarının enflasyonun altında seyretmesinin etkisiyle %50 oranında artarak 69.495 adet olarak gerçekleşmiştir. 1995 yılında otomatik çamaşır makinesi birim fiyatı geçmiş yıllara göre azalarak \$278 seviyesine inmiştir. İç tüketimin 1995 te %8 ini karşılayan ithalat üstün teknoloji, lüks modelleri kapsamaktadır. 1996 yılında 203 bin adet çamaşır makinesi ithal edilmiş olup ortalama birim fiyat 263 ABD doları düzeyindedir. 1996 da ithalat %193 artış

⁶¹a.g.e,Dünya Gazetesi, 18.08.1998

göstermiştir. Böylelikle gümrük birliği etkisiyle ithalatın iç tüketimdeki payı %16 seviyesine ulaşmıştır. 1996 yılı ithalatında İtalya %69, Almanya %18, İspanya %12 ve İngiltere %2 pay almıştır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi ithalatın tamamı AB ülkelerinden gerçekleştirilmiştir.

Otomatik çamaşır makinesi iç satışları 1991-93 döneminde yıllık ortalama %22 artışla 616 bin adetten 914 bin adede yükselmiştir. 1994 te tüketicinin ihtiyacını ertelemesiyle % 17 azalarak 1992 seviyesine gerilemiştir. İç satışlar 1995 yılında %3 artışla 786.258 adet olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında otomatik çamaşır makinesi satışları %36 artış göstererek 1.067.106 seviyesine ulaşmıştır.⁶²

Otomatik çamaşır makinesi üretimi, 1999 altı aylık dönemde, geçen yıla göre %24, bir evvelki yıla göre ise %9 azalmış bulunmaktadır. İç satışlar ise 1998 Haziran sonu dönemine göre %15, 1997 ye göre ise %7 gerilemiştir. Mayıs sonu dönemlerine bakıldığında iç pazar gerilemesinin 1998 e göre %29, 1997 ye göre %17 olduğu görülmektedir.

3.6.2.2. Beklentiler:

Otomatik çamaşır makinesi üretiminde kapasite kullanımının %83 düzeyinde olması faaliyet gösteren firmaların kapasite artışına gidecekleri yönünde bir gösterge olarak alınabilir. Bunun yanında, %40 gibi düşük bir penetrasyon düzeyi nedeniyle potansiyel talebin yüksek olması yeni üreticilerin ve stratejik ortakların devreye girmesinde etken olmaktadır. Avrupa'nın ikinci, dünyanın beşinci büyük üreticisi Bosch-Siemens in Profilo nun %66 hissesini almasının Profilo nun ürün gamı, pazarlama, satış, fiyatlandırma stratejilerini etkilemesi beklenmektedir. Bosch-Siemens çamaşır ve bulaşık makinesi üretimi için 10-15 milyon dolarlık yatırım yapmayı hedeflemiştir. Arçelik ise stratejik ortaklık kurmak amacıyla görüşmelerini sürdürmektedir. Sektöre Vestel Grubu, Vestel-White markası ile üretime geçmeden önce ithalat yaparak katılmıştır. Bu gelişmeler paralelinde, sektörde rekabetin artması beklenmektedir. Yabancı ortakların gümrük birliği avantajından faydalanarak, kapasite

⁶² Forum, a.g.e., s.47

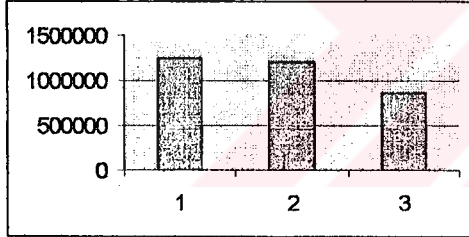
fazlalarını değerlendirmek ve ürün çeşitlemesine gitmek amacıyla ithalata yönelmeleri beklenmektedir.

Gelir düzeyi ile doğrudan ilişkili olan çamaşır makinesi talebinin 1998 yılı iç satış artışı 1997 yılına göre %4, 1996 yılına göre ise %46 olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır.⁶³

1994 yılında üretimin %2 si, (16.892adet) düzeyinde olan ihracat 1995 yılında %5 i (40.624) düzeyine yükselmiştir. 1996 yılında(40.870 adet), 1997 yılında (67.611 adet), 1998 yılında (93.270 adet) olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: 10 OTOMATİK ÇAMAŞIR MAKİNESİ İÇ SATIŞLARI

İÇ SATIŞ	1998	1997	1996
Adet/yıl	1.245.121	1.198.294	851.282
Yüzde	146	141	100

Kaynak: Besd, a.g.e

⁶³ BESD, Beyaz Dünya. Aylık Bülten, Ekim 1998, s.8

**TABLO: 11 OTOMATİK ÇAMAŞIR MAKİNESİ
2000 YILI TAHMİNİ VERİLERİ**

Adet	1996 Fıili	2000 (Tahmin)
Kapasite	1200000	1800000
Üretim	992753	1532000
K.K.O (yüzde)	83	65
İç Satışlar	1067106	1730000
İç Tüketim	1270439	2093000
İthalat/İç Tüketim	16	17
İhracat/Üretim	5	11

Kaynak: TSKB, Dayanıklı Tüketim Malları Araştırması, Eylül 1997

TABLO:12 ÇAMAŞIR MAKİNESİ ÜRETİM VE SATIŞ RAKAMLARI

ÇAMAŞIR MAKİNESİ (küçük ve orta boy)
ÜRETİM VE SATIŞ RAKAMLARI

Sektör	yıl	İşyeri Sayısı	Üretim(ton)	Satış(ton)
Devlet	1988			
Özel		8	220,684	213,884
Devlet	1989			
Özel		7	131,163	134,552
Devlet	1990			
Özel		6	122,257	1,121,140
Devlet	1991			
Özel		5	63,871	69,209
Devlet	1992			
Özel		4	35,97	45,587
Devlet	1993			
Özel		4	26,232	28,085
Devlet	1994			
Özel		5	31,626	33,229
Devlet	1995			
Özel		4	32,238	32,614
Devlet	1996			
Özel		4	50,245	52,414
Devlet	1997			
Özel		4	30,654	32,232
Devlet	1998			
Özel		4	15,148	13,446

Kaynak Finansal Forum, a.g.e., s. 9

3.6.3. BULAŞIK MAKİNESİ

3.6.3.1. Arz ve Talep

Bulaşık makinesi sektöründe faaliyet gösteren firmalar Arçelik, Bosch-Siemens-PEG ve Merloni olup bu firmaların 1995 yılı itibariyle toplam kapasiteleri 600 bin adettir. 1995 iç satışlarında Arçelik %85, PEG %13 ve Merloni %2 oranında pay sahibidir. Üretim yılar itibariyle artış göstermiş, 1991 deki 143 bin adet düzeyinden yıllık ortalama %51 artışla 1993 te 325 bin adet düzeyine çıkmıştır. 1994 te yüksek faizli ve şok kur artışlı ekonomik ortamın yarattığı talep daralması etkisiyle üretim %25 gerilemiştir. 1995 te üretim düşüşü sürmüştür ve üretim %9 azalarak 236 bin adet olarak gerçekleşmiştir. Bulaşık makinesi talebinin gelir düzeyine duyarlı ve kolay ertelenebilecek nitelikte olması nedeniyle üretimindeki azalmanın sürdüğü anlaşılmaktadır. Bulaşık makinesinde 1998 yılında 1997 yılına göre %31 gibi önemli ölçüde bir üretim gerilemesi tespit edilmektedir. 1996 yılına göre bu ürünün üretim artış oranı %22 dir.⁶⁴

İthalat 1991-1995 döneminde azalma göstermiştir. 1991 yılındaki 76.513 adet seviyesinden, 1995 te 20.613 adet düzeyine gerilemiştir. Bu dönemde ithalat iç tüketimin ortalama olarak %8 ini karşılamış ve üstün teknoloji, lüks modelleri kapsamıştır. 1995 yılında ithalat gerçekleştirilen başlıca ülkeler Almanya (%72) ve İtalya (%24) dir. AB ülkelerinin payı %99 düzeyindedir.

1996 yılında 80.000 adet bulaşık makinesi ithalatı yapılmıştır ve ithalatın iç tüketimdeki payı %20 ye yükselmiştir. Bulaşık makinesi birim ithal fiyatı 1996 da azalarak 313 ABD doları seviyesine inmiştir. AB ile oluşturulan gümrük birliğinin ithalat miktarını artırıcı etkisinin olduğu görülmektedir. Bulaşık makinesi iç satışları 1991-93 döneminde yıllık ortalama %22 artışla 616 bin adetten 914 bin adede yükselmiştir. 1994 te tüketicinin ihtiyacını ertelemeyle %17 azalarak 1992 seviyesine gerilemiştir. İç satışlarda 1995 yılında 1994 e kıyasla %9 azalma görülmüştür. 1996 yılında iç satışlar %32 artışla 319 bin adet seviyesine yükselmiştir.⁶⁵ Pazardaki bu

⁶⁴ Forum, a.g.e., s.39

⁶⁵ a.g.c., s.39

büyümede, mevcut penetrasyon oranının %10 lar düzeyinde olması, üreticilerin taksitli kampanyalı satışlarla talebi canlandırması ve tüketicilerin genel ekonomik beklentilerinin olumlu olması etken olmuştur. Bulaşık makinesi ihracatı hacmi ihmal edilebilir boyuttadır. 1995 te %878 artış kaydedilmesine rağmen anılan yılın ihracatı 2000 adettir.

1996 da 7 bin adet bulaşık makinesi ihracatı gerçekleştirilmiştir. 1996 yılı ihracatında, Almanya %33, Finlandiya %14, KKTC %11, İtalya %10, Güney Afrika Cumhuriyeti %9, İspanya %7, Rusya %3, Hollanda %2, ve Fransa, %2 pay almıştır.⁶⁶

Bulaşık makinesi üretiminde kapasite kullanımının %43 düzeyinde olması faaliyet gösteren firmaların kapasite artışına gitmemeleri yönünde bir bekleyiş doğurabilir. Ancak %10 lar düzeyindeki düşük penetrasyon düzeyi nedeniyle potansiyel talebin yüksek olması, iç satışların 1996 da %32 büyüme göstermesi, yeni üreticilerin ve stratejik ortakların devreye girmesinde etken olmaktadır.

Dünyanın ikinci, Avrupa nın birinci büyük üreticisi Electrolux AEG markası ile Türkiye pazarına önce ithalat yaparak katılmıştır. Vestel Grubu, Vestel-White markası ile üterime geçmeden önce İtalya dan ithalat yaparak pazardan pay almıştır. Bu gelişmeler paralelinde, sektörde rekabetin artması beklenmektedir. Arçelik Whirpool ile yaptığı anlaşma ile 5 yılda 500 bin adet bulaşık makinesi ihraç edecektir. Böylelikle üretim 1997 de 362.175 ve 1998 yılında da 250.457 olmuştur.

Yabancı ortaklı üreticilerin ve ithalatçıların ürün gamını genişletme amacıyla ve Gümrük Birliğinin sağladığı maliyet avantajıyla 1996 da %289 arttırdıkları bulaşık makinesi ithalatının, 1997 de 89.925, 1998 yılında da 161.817 bin adet olarak gerçekleşmiştir.

1998 yılında iç satışlar 357.800 adet düzeyinde olmuştur. Elektrik Elektronik ve Makine Sanayi Mamulleri ihracatçıları Birliğinin verilerine 1999 yılının ilk dört ayında bulaşık makineleri beyaz eşya ihracatında en yüksek artışı göstermiştir.

⁶⁶ a.g.e., s.39

3.6.3.2. Beklentiler

Bulaşık makinesi üretiminde kapasite kullanımının %39 düzeyinde olması faaliyet gösteren firmaların kapasite artışına gitmemeleri yönünde bir bekleyiş doğurabilir. Ancak %8 gibi düşük bir penetrasyon düzeyi nedeniyle potansiyel talebin yüksek olması yeni üreticilerin ve stratejik ortakların devreye girmesinde etken olmaktadır. Avrupa'nın ikinci, dünyanın beşinci büyük üreticisi Bosch-Siemens' in Profilo nun %66 hissesini almasının Profilo nun ürün gamı, pazarlama, satış ve fiyatlandırma stratejilerini etkileyeceği tahmin edilmektedir. Sektörde yatırım alanındaki gelişmeler paralelinde, rekabetin artması beklenmektedir. Arçelik –Whirpool ile yaptığı anlaşma ile 5 yılda 500 bin adet bulaşık makinesi ihraç etmiştir. Bu paralelde 1996 yılında 204.948, 1997 yılında 362.175, 1998 yılında 250.457 adet olarak gerçekleştirilmiştir. İthalatta 1998 yılında 161.817 adet olmuştur.

Gelir düzeyi ile doğrudan ilişkili olan bulaşık makinesi talebi ekonomik krizden olumsuz etkilenmiş ve 1994 ve 1995 yıllarında düşüş göstermiştir. 1996 yılında iç satışların %4 artışıyla 204.948 adet ve iç tüketimin %7 artışla 243.336 adet olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında ise ekonomideki iyileşme paralelinde 346.846 adet düzeyinde olmuştur.⁶⁷

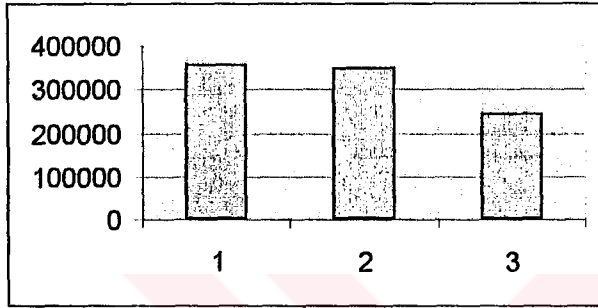
Bulaşık makinesi üretimi, 1999 Haziran ayı sonu itibariyle, 1998 yılına göre %10, 1997 yılına göre %25 azalmış bulunmaktadır. Aynı ürünün iç satışlarında ise 1998 yılına göre %15, 1997 ye göre %14 gerileme mevcuttur.⁶⁸

⁶⁷ Atam Altan, BESD Yazı İşleri Sorumlusu, Röportaj, Eylül 1999

⁶⁸ a.g.e.

TABLO: 13 İÇ SATIŞ

İÇ SATIŞ	1998	1997	1996
Adet/Yıl	357.800	346.846	243.336
Yüzde	147	143	100

Kaynak: Besd, a.g.e

TABLO: 14 BULAŞIK MAKİNESİ 2000 YILI TAHMİNİ VERİLERİ

Adet	1996/Fiili	2000(Tahmin)
Kapasite	600000	600000
Üretim	255275	508000
K.K.O (yüzde)	43	85
İç Satışlar	318811	513000
İç Tüketim	399028	838000
İthalat/İç Talep	20K	24
İhracat-/Tüketim	3	31

Kaynak: TSKB, a.g.e

TABLO: 15 BULAŞIK MAKİNESİ ÜRETİM VE SATIŞ RAKAMLARI

Sektörü	Yıl	İşyeri Sayısı	Üretim(ton)	Satış(ton)
Devlet	1998			
Özel		2		
Devlet	1989			
Özel		3	37,051	
Devlet	1990			31,465
Özel		3	93,64	
Devlet	1991			81,288
Özel		3	157,247	
Devlet	1992			171,123
Özel		4	207,709	
Devlet	1993			213,603
Özel		4	325,941	
Devlet	1994			316,882
Özel		5	258,829	
Devlet	1995*			26,311
Özel		4	235,917	
Devlet	1996*			23,925
Özel		2	255,257	316,499
Devlet	1997			
Özel		1	447,348	426,804
Devlet	1998*			
Özel		1	318,320	478,114

Kaynak Finansal Forum, a.g.e., s. 9

* 1998 yılı bilgileri altı aylıktır. 1995 den itibaren üretim ve satış değerleri milyon liradır. 1996 yılından itibaren de üretim ve satış değerlerinde KDV harihtir.

3.6.4.FIRIN

3.6.4.1. Arz ve Talep

Türkiye de geçmiş en eski olan beyaz eşyalardan biri fırındır. Son dönemlerde fırın pazarında yeni modeller ve modern sistemlerinde etkisi ile satışlarda hızlı bir artış olmuştur. Fırınlarda pazar büyürken fırın ebatlarında küçülme meydana gelmiştir. Tüketicinin tercihinin set üstü ocaklara yönelmesi ile bu ocaklardaki teknoloji sürekli yenilenmektedir.

BESD verilerine göre 1998 Ocak-Temmuz aylarını kapsayan ilk yedi aylık dönemde Fırın üretiminde bir evvelki yıl seviyesinin korunmuş olduğu görülmektedir.

1996 yılının aynı dönemi ile kıyaslandığında %46 lık bir artış gerçekleşmiştir. Fırın iç satışlarında 1997 yılına göre %3 lük bir gerileme gözlenmektedir. 1998 yılında ise bir evvelki yılın seviyesi korunmuş olduğu görülmektedir. 1996 yılına göre iç satış artışı %26 yı bulmuştur.⁶⁹ 1999 yılında gerek üretimde, gerekse iç satışlarda istikrarlı bir durum göstermektedir. Bu ürünün 1999 yılı altı aylık dönemde üretimi, 1998 yılına göre %8, 1997 yılına göre ise %7 artmış bulunmaktadır. İç satışlarda ise 1999 Haziran sonu dönemi itibariyle geçen yılın ve bir evvelki yılın iç satış seviyelerinin korunmuş olduğu görülmektedir.

Fırın talebinin henüz doyum noktasına gelmemiş olması nedeniyle bu piyasa talep daraltıcı politikalardan en az etkilenen beyaz eşya piyasası olma özelliğini korumuştur.

3.6.4.2. Beklentiler

Koç grubunun şirketlerinden olan Ardem günümüzde Avrupa'nın en büyük fırın üreticisi haline gelmiştir. Çin'de fabrika kurulması için Çinli yetkililer ile bir ön protokol imzalayan firma, başlangıçta 100 bin adet fırın ihraç etmeyi hedeflemekte, bu hedefe ulaştıklarında Çin'de üretime geçmeyi planlamaktadırlar.⁷⁰

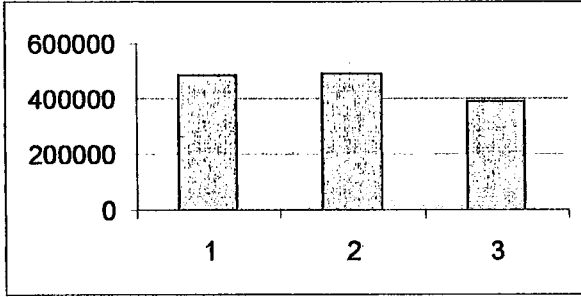
Beyaz eşya ve elektronik sektörüne set üstü fırınlarla giren TEBA uzun yıllar boyunca pişirici grupta üretim ve satış yapmış ve üretiminde yüksek teknolojiyi kullanmıştır. Pişirici grupta Türkiye'deki firmalar arasında en fazla ihracatı gerçekleştirmektedir. Bayi ağı, müşteri değerleri ve sürekli geliştirdiği teknolojisi ile 2020 yılında dünyanın en büyük 500 şirketi arasında yer almayı hedeflemiştir.

⁶⁹ BESD, a.g.e. Ekim 1998, s.8

⁷⁰ Hürriyet, 19.01.1995

TABLO: 16 İÇ SATIŞ

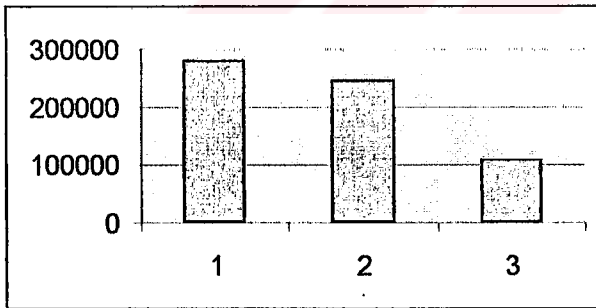
SATIŞ	1998	1997	1996
Adet/yıl	485.639	490.441	384.565
Yüzde	126	128	100

Kaynak: Besd, a.g.e

TABLO: 17 İHRACAT

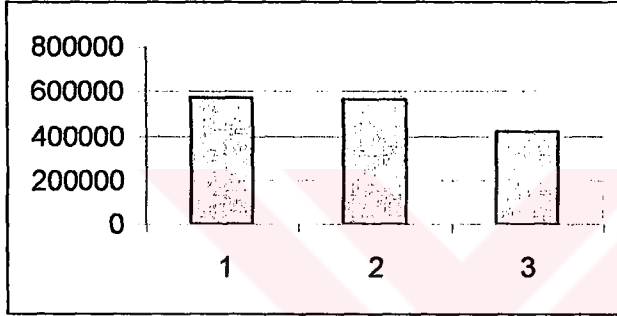
İHRACAT	1998	1997	1996
Adet/yıl	279.063	244.287	107.876
yüzde	259	226	100

Kaynak: Besd, a.g.e

TABLO: 18 DİĞER PİŞİRİCİ CİHAZLAR (İÇ SATIŞ)

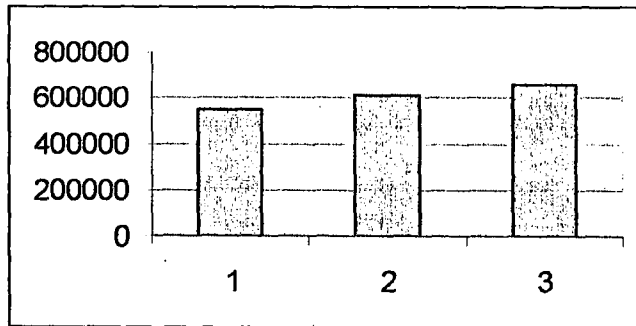
İÇ SATIŞ	1998	1997	1996
Adet/yıl	569.794	560.413	418.636
Yüzde	136	134	100

Kaynak: Besd, a.g.c

TABLO: 19 İHRACAT

İHRACAT	1998	1997	1996
Adet/Yıl	550,345	604,373	652,338
Yüzde	84	93	100

Kaynak: Besd, a.g.c

TABLO: 20 BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN 1998-1997-1996 OCAK-EKİM ÜRETİM ADETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

BUZDOLABI	1.619.908	1.537.84.	1.358.605
OTOMATİK ÇAM.MAK	1.165.454	1.160.244	802.273
BULAŞIK MAKİNESİ	250.457	362.175	204.948
FIRIN	730.460	738.920	482.341
PİŞİRİCİ CİHAZLAR	1.100.696	1.136.591	1.059.766
TOPLAM	4.866.975	4.953.773	3.907.933

Kaynak: Besd, a.g.c

TABLO: 21 1997-1998-1999 YILLARI OCAK-AĞUSTOS DEĞERLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

ÜRÜN CİNSİ	1999-1998-1997 YILLARI OCAK-AĞUSTOS DEĞERLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI			
	1999 OCAK-AĞUSTOS	1998 OCAK-AĞUSTOS	1997 OCAK-AĞUSTOS	
	Üretim	İthalat	İç Satış	İhracat
BUZDOLABI	1458289	204519	872890	723830
OTO. ÇAM. MAK.	767176	123270	784036	86151
BULAŞIK MAK.	205135	110140	251738	56360
FİRİN	569492	21471	309849	264743

ÜRÜN CİNSİ	1998 OCAK-AĞUSTOS			
	Üretim	İthalat	İç Satış	İhracat
BUZDOLABI	1258430	222722	997806	548877
OTO. ÇAM. MAK.	921295	164807	1000752	75469
BULAŞIK MAK.	195838	122913	293786	66234
FİRİN	549690	23989	367512	213523

ÜRÜN CİNSİ	1997 OCAK-AĞUSTOS			
	Üretim	İthalat	İç Satış	İhracat
BUZDOLABI	1207183	117060	856807	521774
OTO. ÇAM. MAK.	866107	99598	896253	50774
BULAŞIK MAK.	275128	67077	267066	68803
FİRİN	554913	6008	373235	183708

Kaynak: Besd,a.g.e., Temmuz 1999

4. SONUÇ

Gümrük Birliği sonucunda ekonomimizin Avrupa Birliği ile iyice entegre olması, ihracat ve ithalatımızdaki artışlar, yurtdışında çalışanlar, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri ve turizmdeki gelişmeler ülkemizin küresel olaylardan daha sık ve daha çabuk etkilenmesine yol açmıştır.

Gümrük Birliği süreci ile, Türkiye nin farklı sektörlerinde Avrupa Birliği üreticileri ile yaşayacağı rekabet, siyasi ve hukuki alanlarda, yeni bir dönemi başlatmıştır. 1 Ocak 1996 tarihine kadar süren bu çalışmalar, Türkiye nin pazarlık gücü ile ilgili olarak, mevzuat uyumu çerçevesinde, sadece Gümrük Birliği için bir düzenleme değildir, ayrıca iç ve dış ekonomik mevzuatın çağa ayak uydurmasına yönelik çalışmaların sonuçlandırılması gerçeğini de ortaya çıkarmıştır.

Avrupa Parlamentosunda kabul edilerek yürürlüğe giren Gümrük Birliği sürecinde, Türkiye nin yüksek alım gücüne sahip bir pazar ile bütünleşmesi ve tarife dışı engellerin kalkması ile ülke menfaatleri doğrultusunda yapılacak verimli ve etkin çalışmalar sonucu ihracatta artış ve ülke ekonomisinde belirgin gelişmeler sağlanacaktır. İşlerlik kazanmaya başlayan Gümrük Birliği süreci ile, Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği dışındaki ülkelerden Türkiye'ye sermaye akışı hızlanacak, sektörde uluslararası firmalar çoğalacak ve dolayısıyla istihdam sorununun çözümünde ve ihracat artışında önemli adımlar atılacaktır.

Avrupa birliği ile uyumlu hale getirilen mevzuat ile ekonomimiz disiplin altına alınarak tüketici daha iyi korunacak, ucuz ancak kaliteli mal üretimi, rekabet şartları doğrultusunda önem kazanarak, kartelleşmenin önüne geçilebilecektir. Tüm bu fırsatların yanısıra, ortaklık anlaşmasında yer alan mali yardımların da elde edilmesi kalkınma çabalarını hızlandırıcı rol oynayacaktır.

Günümüzde Türk İmalat Sanayi Sektörü iç ve dış pazarlarda karşı karşıya bulunduğu rekabet ve üretimdeki mevcut sorunları ile faaliyet göstermektedir, bu durumda, sektörel planlama ve değişimler, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin, büyük işletmelerle bütünleşmesi yönünde desteklenmesine ve kaliteli ürün sunmaya teşvik edilmesine yönelik olmalıdır. Türk İmalat Sanayinin temel taşı olan bu işletmeler günümüzde ve gelecekte verimliliği arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunarak, Gümrük Birliği sürecinde etkin olmayı hedeflemelidirler.

Gümrük Birliği ile birlikte, Türk İmalat Sanayi ve Beyaz Eşya Sektörü üzerinde yaptığımız araştırmaya bağlı olarak, yerli Beyaz Eşya Sanayinin, sektörün gümrüksüz satış mağazalarının ve Doğubank gibi ithal ürünleri ile haksız rekabete sebep olan satış kanallarının hala mevcut olması, beyaz eşya ürünlerine uygulanan KDV oranının lüks tüketim mallarına uygulanan yüksek oran (%23) ile aynı olması gibi ciddi sorunlar ile karşı karşıya bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Sektör firmaları, dünya çapındaki rekabet koşullarında da kendisini gösterebilecek güçtedir. Öncelikle, sektörün bu alanda teknoloji ve insan kaynakları yatırımlarına yönelmesi, oldukça etkili olmuştur. Bu etkiyi, sektöre ait ihracat verileri de kanıtlamaktadır.

Gerek üçüncü ülkelerden gelen standart dışı malların Türkiye'ye girmesini engellemek, gerek Türk mallarının Avrupa Birliği standartlarına "uygunluk" belgesi alıp serbest dolaşıma girmelerini sağlamak amacıyla "milli akreditasyon konseyi"ni ve bunu takiben akredite laboratuvarlarını bir an önce oluşturmamız gerekmektedir.

Baş döndürücü değişimin yaşandığı günümüzde, kalite geleceğin dünyasında belirleyici olabilmenin temel koşullarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu kaliteyi yakalamak için,

- İç pazarda mevcut pazar payını korumak
- Uluslararası pazarlarda yerleşerek büyümek
- Aynı işleri yaparken ortaya çıkan tekrarları önlemek ve böylece önemli tasarruf olanakları yaratmak
- Karar alma sürecini hızlandırmak
- Tüm faaliyetlerde tasarruf sağlamak

- Bu felsefeyi tüm çalışanlarla paylaşmak
 - Bütün çalışanların konu ile ilgili öneri getirmesini, bunları geliştirmesini, benimsemesini, uygulamasını sağlamak
 - Stok maliyetlerini mümkün olan en aza indirmek
 - Fire, hurda, ıskarta, tamir, yeniden işleme terimlerini yok etmek
 - Verimliliği artırıcı projelerde, tüm çalışanlarla devam etmek
 - Mümkün olduğunca kredi kullanmamak
 - Yaratılabilecek bütün zamanlarda tüm personele eğitim vermek
- İletişime önem vererek durum hakkında personeli bilgilendirmek, her şeyi paylaşmak, şeffaf olmak.
- Moral ve motivasyonu yüksek tutmak gerekmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye ileri teknoloji ürünü pahalı mallar ihraç etmeli ve genç nüfusu gelişen pazarlara yönelmelidir. Bu amaçlara dönük temel faaliyetler ise AR-GE çalışmalarında yoğunlaşma ve Hedef Pazar Araştırmalarıdır.

5. EKLER

5.1 TÜRKİYE'DE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖSTERGELERİ

TABLO:22 TÜRKİYE'DE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖSTERGELERİ

Adet	1993	1994	1995	1996	1997/T	1998/T	96-95 (%)	97-96 (%)	98-97
KAPASİTE									
Buzdolabı	2000000	2000000	2000000	2000000	2300000	2700000	0	15	17
oto.çam.mak	1000000	1000000	1000000	1200000	1500000	1500000	20	25	0
bulaşık mak.	400000	600000	600000	600000	600000	600000	0	0	0
Televizyon	4000000	3150000	3350000	3750000	4750000	4750000	12	27	0
ÜRETİM									
Buzdolabı	1247016	1265135	1637309	1637812	2070000	1976000	0	26	-1
oto.çam.mak	914490	746350	827746	992753	1250000	1260000	20	26	1
bulaşık mak.	324687	258354	236036	255275	430000	450000	8	68	5
Televizyon	2046939	1559417	1887178	2520516	3600000	3700000	34	43	3
KKO(%)									
Buzdolabı	62	63	82	82	90	73			
oto.çam.mak	91	75	83	83	83	84			
bulaşık mak.	81	43	39	43	72	75			
Televizyon	51	50	56	67	76	78			
İÇ SATIŞ									
Buzdolabı	843561	729384	833775	969350	1635000	1613000	16	69	-1
oto.çam.mak	914378	762429	785258	1067106	1300000	1430000	36	22	10
bulaşık mak.	318667	265430	241087	318811	400000	440000	32	25	10
Televizyon	1349181	736576	907055	1316150	1750000	1600000	45	33	-9
İHRACAT									
Buzdolabı	469418	585973	801688	640500	725000	740000	-20	13	2
oto.çam.mak	5093	16892	40624	47415	100000	130000	17	111	30
bulaşık mak.	683	214	2093	6934	120000	132000	231	1631	10
Televizyon	697758	822841	980123	1131639	1925000	2200000	15	70	14

5.2. TÜRKİYE'DE BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN BELLİ BAŞLI FİRMALAR

5.2.1. ARÇELİK

1995 yılında Koç Holding bünyesinde kurulan Arçelik Türkiye deki ilk beyaz eşya üreticisidir. Tesislerinde buzdolabı, otomatik çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrik süpürgesi ve klima üretimi gerçekleştirilmektedir. Şirket buzdolabında %55, çamaşır makinesinde %68, bulaşık makinesinde %74 ve elektrik süpürgesinde %39 luk pazar payına sahip bulunmaktadır. Arçelik ilk kurulduğu yıldan beri iç pazarda elektrik süpürgesi hariç diğer bütün ürünlerinde lider konumdadır. Arçeliğin bugüne kadar çizdiği başarılı grafiğin arkasında Türkiye'nin beyaz eşya pazarındaki güçlü konumu yatmaktadır. Şirketin gelecek yıllar için hedefi, buradan aldığı güç ve birikim ile uluslar arası seviyede başarılarını sürdürmektir. Arçelik 2005 yılına kadar, cirosunu iki katına çıkartmak sureti ile Avrupa'nın en büyük beş beyaz eşya şirketinden biri olmayı hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için dört ana strateji belirlemiştir.

- **Büyüme:** Arçelik yurtiçi pazarda pazar payını korurken, ihracatını hızlı bir şekilde artırmayı hedeflemektedir.
- **Müşteri Memnuniyeti ve Bağlılığının Artırılması:** Yurtiçi pazarda artan rekabet sonucu müşterilerin önündeki seçenekler çoğalmıştır. Bu güne kadar sahip olunan müşteri memnuniyeti ve bağlılığını artırarak sürdürmek, bunun yanı sıra dış pazarlarda da aynı ayrıcalığa erişmek hedefe ulaşılmasını sağlayacaktır.
- **Çalışanların Motivasyonu ve Bağlılığının Artırılması:** Her türlü hedefe ancak çalışanların katkıları ile ulaşılabilineceğinin bilinciyle, değer yaratmada verimlilik ve sürekliliği sağlamak amacıyla motivasyon ve bağlılığı artırmak prensibine devam edecektir.
- **Verimlilik ve Karlılığın Artırılması:** yukarıdaki stratejilerin başarıya ulaşması ve hissedarların beklentilerini gerçekleştirebilmesi için kar eden bir şirket olmak şarttır. Bunu her alanda verimliliği artırarak sağlamayı hedeflemektedir.⁷¹

⁷¹ a.g.c

Arçelik in kapasite kullanım oranı %60 lar seviyesindedir. Şirketin yatırımlarına bakıldığında ozon tabakasına zarar vermeyen daha önce ithal edilen No-Frost buzdolaplarının üretimine başlamıştır. Bunuda 1995 yılının ilk aylarında kendi araştırma-geliştirme faaliyetleri neticesinde gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Çayırova ve Eskişehir fabrikaları için kurulan kojenerasyon tesisleri şirket için enerji maliyetinde önemli tasarruf sağlamıştır.

1996 yılında İstanbul Ticaret Odası'nın yeni teknolojilerde gelişmede başarılı olan firmaların desteklenmesi amacı ile düzenlediği yarışmada, Arçelik altın plaket ile ödüllendirildi. Arçelik AR-GE merkezi daha öncede Başbakanlık Dış Ticaret müsteşarlığından ödül almıştır. Şirket AR-GE ve kalite sistemlerine son 5 yılda 230 milyon dolarlık yatırım gerçekleştirmiştir.⁷²

Arçelik 1998 de 140 milyon dolar ihracat rakamına ulaşan şirketin 1999 hedefi, 180 milyon dolar. Şirket uluslararası piyasada Arçelik markasını bilinir kılmak istemektedir. Bu amaçla Tunus ta ve Özbekistan da yatırım çalışmalarına başlamıştır. Polonya da pazarlama şirketi kurmuştur. Klima üretimi için LG Electronics şirketi ile anlaşma imzalamıştır. Arçelik, genel kuruldan karar çıkması halinde, firm üreticisi olan Ardem'i kendi bünyesine katmak istemektedir.⁷³

5.2.2. ARDEM

1998 yılı sonunda 540 bin adet fırın ve 239 bin adet mini-midi fırın üreten şirketin ihracat hedefi 27.5 milyon dolardır. Ardem in belirli bir büyüklüğe ulaşması sonucunda, 1998 yılı sonu bilançoları üzerinden Arçelik le birleşmesi gündemdedir. Birleşme olduğu takdirde Arçelik, ihracat hedefini 180 milyon dolardan 250 milyon dolara çıkaracaktır.⁷⁴

5.2.3. VESTEL

Alanında Avrupa'nın en büyük fabrikalarından birisidir. 80 ülkeye ihracat yapan Vestel, Almanya gibi bir teknoloji devi ülkede %10 Pazar payına sahiptir. Kore ve Tayland gibi Uzakdoğu ülkelerine ihracat yapma hazırlığı içerisinde. Vestel şu anda

⁷² <http://www.bymd.com.tr/home/bilgi-2646.htm>. 04.03.1998

⁷³ Güngör Tevfik, Dünya Gazetesi, "Olayların İçinden", 5 Mart 1999

⁷⁴ a.g.e

80 ülkeye 1 milyon 650 bin olan 97 ihracat rakamını 1998 de 3 milyon 500 bine çıkarmıştır. Teknolojideki önemli değişiklik ve yeniliklerle kaliteyi artıran Vestel, dünyaya da artık kendi markasıyla hitap etmeye hazırlanmaktadır.

Vestel kaliteli üretim için teknolojideki gelişmeleri kullanarak üretimlerini gerçekleştirmiştir.

“İnsansız test sistemleri süper otomatik hale getirilmiş, rotlarla enjeksiyon sistemi gerçekleştirilmiştir. Bunlar üretimi ve üretkenliği artırıcı ve aynı zamanda verimliliği yükseltici hadiselerdir. Dolayısıyla entegre bir kalite sistemi ortaya çıkmıştır. Bütün makinelerimiz bilgisayara bağlıdır ve bilgisayardan test edilerek üretim seviyeleri kontrol edilmektedir. İhmale müsamaha yoktur. Dolayısıyla en yüksek kaliteyi bulmak her zaman için mümkün olmaktadır.”⁷⁵

Teknolojideki bu gelişmeler üründe artış meydana getirmiştir. Türkiye de ilk defa 16 ya 9 sistemli televizyon üretilmiştir. İhracat kanadına ağırlık verilen bu televizyonların sinemaskop bir yayın sistemiyle daha iyi randımanlı görüntü sağladığı belirtilmiştir.

1998 de 480 milyon dolar ihracat rakamına ulaşan Vestel in 1999 yılında ihracatı 1 milyar dolardır. Türkiye de televizyon üretimini 4 milyon adedini karşılayan ve dünyanın tek çatı altındaki en büyük üretim kapasitesine sahip şirkettir. Televizyon ve monitör üretiminin yanında bu yıl buzdolabı üretimini de artıracaktır. Şirket 2000 yılında ise bulaşık makinesi, çamaşır makinesi ve klima üretimini de artırmayı planlamaktadır.⁷⁶

5.2.4. BEKO ELEKTRONİK

Krize karşı ihracata ağırlık veren Beko Elektronik, 1998 yılında hedeflerini gerçekleştirmiştir. Geçen yıl piyasada 560 bin, dış piyasada 1 milyon adedin üzerinde televizyon satışı yapmıştır. Bu yıl 1998 e göre büyüme öngören şirket bu amaçla ihracata ağırlık vermeye devam edecektir. Yeni Pazar arayışlarını bu yılda sürdüreceği olan şirket, Güney Amerika, Amerika, Kanada ve Baltık Cumhuriyetlerine yatırım yapmayı düşünmektedir.

⁷⁵ Karabemli İbrahim. Vestel Dayanıklı Tüketim Malları Paz. AŞ Genel Md., Röportaj. Haziran 1999

⁷⁶ a.g.c

5.2.5. PEG PROFİLO

%66,4 payla büyük ortağı Alman Bosch-Siemens BSHG nin Almanya dışındaki en büyük üreticisi olmayı hedefleyen şirket, iki yıl içinde bunu gerçekleştirmeyi planlamaktadır. Geçen yıl bu amaçla 60 milyon marklık yatırım yapan şirketin, 2000 yılında bunun karşılığını alması hedeflenmektedir. Peg Profilo, borçlarını kapatabilmek için ihracata ağırlık verecektir. 1997 yılında 37 milyon dolar, 1998 de 50 milyon dolar, 1999 da ise 100 milyon dolar ihracat rakamına ulaşmıştır.

5.3. DÜNYA'DA BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN BELLİ BAŞLI FİRMALAR

Dünyanın en büyük ölçekli beyaz eşya üreticisi İsveçli Electrolux, bu konuma, AEG yi satın aldıktan sonra gelmiştir, %25 pazar payına sahiptir. Amerikan Whirlpool dünyanın ikinci büyük üreticisidir ve %15 pazar payına sahiptir. Avrupa'daki büyük ölçekli üreticilerin pazar payları Alman Bosch-Siemens %16, İtalyan Merloni %10, ELFI %10 olarak sıralanmaktadır. Beyaz eşya üretiminde faaliyet gösteren diğer üreticiler İtalyan Candy, Alman Miele ve İngiliz G.E/Hotpoint'dir. Küçük ev aletleri pazarında Hollandalı Philips, Fransız Moulinex ve SEB önde gelen üreticilerdir.

Dayanıklı tüketim malları üretimi ekonomik ölçeklere ulaşabilmek için yüksek kapasitelerde gerçekleştirilmektedir. Üretim belli bölgelerde yoğunlaşmıştır. Sektörde rekabet gücü teknolojik gelişmeye dayalı olarak belirlendiğinden, araştırma ve geliştirme giderleri ve yatırım tutarının büyüklüğü gibi sabit giderlerin yüksek olması yüksek miktarlarda üretim ve satış yapılmasını gerektirmektedir. 1980 sonrasında ekonomik ölçekte üretim yapma gerekliliği birçok birleşme ve satın alma ile sonuçlanmıştır. 1980 yılında AB' de 810 beyaz eşya üreticisi firma faaliyette iken, 1989 yılında sektörde faaliyet gösteren firma sayısı 430 a inmiştir. Bu dönemde iki Alman firması Bosch ve Siemens birleşmiştir. Diğer bir birleşme ise Fransız Thomson ve İtalyan Elfi Grubu arasında olmuştur. Whirlpool Philips in aletler bölümünü satın almıştır. Fransız Rosieres firması İtalyan Candy tarafından satın alınırken, Fransız Scholtes İtalyan Merloni tarafından satın alınmıştır. Fransa da ki beyaz eşya üretim

tesislerin tamamı yabancı şirketlerin mülkiyetine girmiştir. Son olarak 1993 yılında Electrolux AEG in beyaz eşya üretme tesislerini ve markalarını satın almıştır. Maliyetlerin azaltılmasına yönelik olarak uygulanan bir başka strateji ise üretim tesislerinin düşük maliyetli ülkelere taşınmasıdır. Mikrodalga fırın üretimi Avrupa ve kuzey Amerika dan Japonya, Güney Kore ve Çin gibi Asya ülkelerine kaymıştır. İtalyan Merloni Türkiye de Vestel den buzdolabı üretim tesisi satın almıştır. Bosch-Siemens Türkiye de Profilo nun %66 hissesini satın alarak buzdolabı, çamaşır makinesi ve bulaşık makinesi tesislerine sahip olmuştur.

5.4. SEKTÖRDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN YATIRIM ALANLARI

TABLO:23 SEKTÖRDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN YATIRIM ALANLARI

YATIRIMLAR	TÜRÜ	TOPLAM YATIRIM Milyon(TL)	KONU
Ardem, Bolu	modernizasyon	285368	Pişiriciler ve Isıtıcılar
Arçelik, Ankara	modernizasyon	708630	Bulaşık Makinesi
Arçelik, Çayırova	modernizasyon	1447000	Otomatik Çamaşır Makinesi
Arçelik, Eskişehir	modernizasyon	823343	Buzdolabı
Özkar Elektronik	Tevsi	950000	Televizyon
İ.E.S İzmir Elekt.	Tevsi	46080	Televizyon
Arçelik, Çayırova	Ar-Ge	3320994	Araştırma-Geliştirme
Arçelik, Eskişehir	Komple yeni	4800000	Bulaşık Makinesi
Arçelik, Çayırova	modernizasyon	1447000	Çamaşır Makinesi ve Klima
Arçelik, Eskişehir	modernizasyon	823343	Buzdolabı
Arçelik, Ankara	modernizasyon	708630	Bulaşık Makinesi
Arçelik, çayırova tesisi		5993836	Otomatik Çamaşır Makinesi
Arçelik, çayırova	Tevsi	216000	Klima
Arçelik, izmir	Tevsi	888970	Elektrik Süpürge
Arçelik, Eskişehir kp.	Komple yeni	2840600	Soğutucu
Bekoteknik, Beylikdüzü	Tevsi	2933870	Televizyon
Arçelik, çayırova	Yenileme	3142000	Buzdolabı

Kaynak: Besd, a.g.c

6. YARARLANILAN KAYNAKLAR

6.1 KİTAPLAR

-AB Komisyonu Raporu: Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyonun Düzenli Raporu, 24 05 1999

-AYANOĞLU, Kamil: Sanayi Ürünlerinde Gümrük Birliği ve AT Sanayi Politikası, Ankara 1988

-BERK, Murat: Avrupa Topluluğu ve Türkiye Gümrük Birliği Raporu, İstanbul, 1993

-CEYHAN, Haluk: İşletmeler Yönünden Türkiye-Avrupa Birliği-Gümrük Birliği, İstanbul 1994

İKV: Avrupa Birliğinde İşletmelere Uygulanan Rekabet Kuralları, İstanbul 1995

--- Kasım 1995

--- Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Toplantısı İstanbul, 6 Mart 1995,

-İSO: Mayıs 1996

-İTO: Gümrük Birliğinin Ekonomik Boyutları ve malların Serbest Dolaşımı, İstanbul 1995

-İZMİR TİCARET ODASI: Beyaz Eşya Sektörü, İzmir 1995 sayı 10

-KARLUK, Rıdvan: Avrupa Birliği ve Türkiye, Eskişehir 1995

-KILINÇ, Uğur: Türkiye Avrupa Toplulukları İlişkileri, Ankara 1990

-MANİSALI, Erol: Gümrük Birliğinin Siyasal ve Ekonomik Bedeli, 1995

-PEKCAN, Erdoğan: Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliğine Türkiye'nin Uyumu ve Sorunları, ISO Yayınları, İstanbul, 1994

-TÜGİAD: Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği, İstanbul, Ekim 1994

-**Vakıfbank:** Beyaz Eşya Sektörü, Sektör İncelemesi, Ankara 1994

6.2 MAKALELER

-**Ekonomik Trend:** Sektör Analizi, 8 Eylül 1996

-**Forum:** Kasım 1996

-**Forum:** Kasım 1997

-**TBMM ENFORMASYON MERKEZİ DERGİSİ:** "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye; İlk Adım Gümrük Birliği", Ankara, Mart 1995

6.3 GAZETELER

-**Dünya:** 03.01.1994

--- Beyaz Eşyacılar da Endişe, 18.08.1998

--- Güngör Tefvik, Olayların İçinden, 5 Mart 1999

-**Hürriyet:** 19.01.1995

6.4 DİĞER YAYINLAR

ATAM Altan: BESD Yazı İşleri Sorumlusu ile Eylül 1999'da yapılan Röportaj

-**BESD:** Beyaz Dünya, Aylık Bülten, Ekim 1998

- **ÇAĞDAŞ, Can:** Arçelik Pazarlama Araştırma Ve Reklam Müdürü ile Ocak 1999'da Yapılan Röportaj.

-**<http://www.altavista.com.tr>, "Gümrük Birliği ve Türkiye", Nisan 1999**

-**<http://www.bymd.com.tr/home/bilgi-2646.htm>, 04.03.1998**

-<http://www.Foreigntrade.gov.tr>, "Gümrük Vergisi İndirimi ve OGT uyumu" Haziran 1999

-KARABENLİ, İbrahim: Vestel Dayanıklı Tüketim Malları Paz. AŞ Genel Müdürü ile Haziran 1999' da yapılan Röportaj

